

Høyesterett - dom

- INSTANS:** Høyesterett - dom
- DATO:** 1965-06-26
- PUBLISERT:** Rt-1965-712.
- STIKKORD:** (Georges) Kommunalforvaltning. - Bevillinger. - Alkohollovgivning. - Hoteller. - Passivitet.
- SAMMENDRAG:** Oslo formannskap avsto i 1958 med 11 mot 10 stemmer blant annet Restaurant Georges' søknad om tillatelse til å drive nattrestaurant. Arbeiderpartiets gruppe (9 medlemmer) gikk samlet inn for avslag og tilføyet protokollen at den stemte mot « blandt annet med den begrunnelse at søkerne og deres faste personale ikke er enige om en forlengelse av arbeidstiden etter klokken ett natt ». Høyesteretts flertall (3 dommere) antok at protokolltilførselen måtte forstås etter sin ordlyd, og at grunnen til at det ikke var oppnådd enighet var at vedkommende fagforbund motsatte seg enhver utvidelse av arbeidstiden. Flertallet antok at det lå utenfor de samfunnsmessige hensyn det var berettiget å ta etter hotell- og rusdrikklovgivningen, at et formannsapsmedlem lot sin stemmegivning bestemme av forbundets standpunkt, jfr. Rt-1933-548 . Georges ble tilkjent 30000 kroner i erstatning for 1958. Kravet var ikke forspilt ved passivitet. Kommunen ble frifunnet for krav vedrørende tidligere år.
- SAKSGANG:** L.nr. 104 B
- PARTER:** Oslo kommune (kommuneadvokat Sverre Thornes) mot Restaurant Georges A/S (advokat Knut Rasmussen - til prøve).
- FORFATTER:** Heiberg, Nygaard og Eckhoff. Mindretall: Leivestad og Endresen.

Henvisninger i teksten: lov-1902-05-22-11-§28 (Strl.ikrl §28), lov-1915-08-13-6-§174 (Tvml §174), lov-1915-08-13-6-§180 (Tvml §180), lov-1927-04-05- , lov-1927-05-05-1-§3 (Atl §3), lov-1935-06-25-12-§18 (Hotellov §18), lov-1935-06-25-12-§1 (Hotellov §1), lov-1954-11-12-1-§22 (Kl §22), lov-1957-04-05-3-§30 (Hotellov §30), lov-1957-04-05-3-§3 (Hotellov §3)

Dommer Heiberg: Restaurant Georges A/S har anlagt sak mot Oslo kommune med krav om erstatning fordi formannskapet i årene 1952, 1953, 1955, 1956 og 1958 avsto selskapets søknader om tillatelse til å drive nattrestaurant med utvidet åpnings- og skjenketid i sommermånedene.

Oslo byrett avsa 19. juni 1963 dom i saken med domsslutning:

« Oslo kommune frifinnes.

Saksomkostninger tilkjennes ikke. »

Restaurant Georges A/S - som jeg i det følgende betegner som Georges - påanket byrettens dom til Eidsivating lagmannsrett som 2. januar 1964 avsa dom med domsslutning:

« Oslo kommune betaler innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av denne dom til Restaurant Georges A/S 30 000 - tretti tusen

Side 713

- kroner med 4 - fire - av hundre i årlig rente fra i dag til betaling skjer, og frifinnes for øvrig.

Sakskostnader tilkjennes ikke. »

En av dommerne dissenterte og stemte for stadfestelse av byrettens dom.

Saksforholdet og partenes anførsler fremgår av byrettens og lagmannsrettens domsgrunner.

Oslo kommune har påanket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Kommunen hevder at det er uriktig når lagmannsrettens flertall har funnet at Arbeiderpartiets formannsapsgruppe har latt sin stemmegivning bestemme blant annet av at det ikke var oppnådd enighet med det faste personale på grunn av Norsk Hotell- og Restaurant-Arbeider-Forbunds standpunkt. Videre har lagmannsrettens flertall tatt feil, når det har funnet at formannsaps vedtak var bygget på et mangelfullt og

utilstrekkelig grunnlag ved vurderingen av om driftsordningen i 1957 var tilfredsstillende servicemessig sett. Kommunen gjør bl.a. gjeldende at arbeiderpartigruppens protokolltilførsel i møtet 3. juli 1958 ikke gir begrunnelsen for gruppens standpunkt, og for så vidt ikke kan tas på ordet. Første ledd i protokolltilførselen peker bare på et faktisk forhold av betydning for betjenings- og serveringsordningen, som en innledning til det følgende hvor det gis uttrykk for ønsket om en oppmyking av gjeldende praksis på dette og andre områder av hensyn til turistnæringen. Men selv om man forstår protokolltilførselen derhen at også forholdet til det faste personale har vært tillagt vekt ved avgjørelsen, er dette et forhold som har sammenheng med utførelsen av virksomheten, og som det var forsvarlig og saklig å ta i betraktning. Det forelå tilstrekkelige opplysninger om betjenings- og driftsordningen, og det er ikke foretatt noen uforsvarlig vurdering.

Kommunen bestrider at protokolltilførselen har betydning også for det forutgående vedtak av 30. januar 1958, og den fastholder at ethvert mulig krav for dette år er falt bort ved passivitet. Den bestrider også at virksomheten i 1958 kunne ha gitt et tilfredsstillende resultat, og at det foreligger grunnlag for erstatning for et beløp av kr. 30 000.

For øvrig holder kommunen seg til sine anførsler for de tidligere instanser, og til den begrunnelse som er gitt av byretten og av lagmannsrettens mindretall.

Georges har på sin side henholdt seg til lagmannsrettens flertallsbegrunnelse og til de tilleggsbemerkninger flertallets ene medlem, sorenskriver Apenes, har gjort i sitt votum. Subsidiært hevdes at for så vidt arbeiderpartigruppens virkelige begrunnelse har vært den som er angitt av formannskapsmedlemmet Petter Koren, nemlig at Georges' nattrestaurant ville bli en « champagne- og kaviarrestaurant » og ikke « en alminnelig nattklubb for folket », var avslaget også i så fall rettsstridig.

Georges har erklært motanke vedkommende erstatningens størrelse og hevder at lagmannsretten har bedømt bevisene uriktig i to henseender: Den har tatt feil i at nektelsen av drift av

Side 714

nattrestaurant ikke har vært utslagsgivende for at selskapet måtte gå til avvikling, og i at arbeiderpartigruppens standpunkt i årene mellom 1952 og 1956 ikke var motivert i de samme rettsstridige hensyn som i 1958.

Til bruk for Høyesterett har formannen i Georges' styre, høyesterettsadvokat Ole Borge, avgitt en skriftlig partsforklaring, og 7 medlemmer av formannskapsflertallet som også har forklart seg tidligere, er avhørt ved bevisopptak ved Oslo byrett.

Oslo kommune har nedlagt påstand:

« Oslo kommune frifinnes og tilkjennes saksomkostninger av Restaurant Georges A/S for alle retter. »

Georges' påstand lyder:

« Oslo Kommune dømmes til å betale til Restaurant Georges A/S erstatning fastsatt etter rettens skjønn, begrenset oppad til kr. 300 000,- med renter fra 15/12 1960.

Restaurant Georges A/S tilkjennes saksomkostninger for alle retter. »

Jeg behandler først spørsmålet om lovligheten av Oslo formannskaps avslag 3. juli 1958 på Georges' fornyede søknad om utvidet åpningstid sommeren 1958. Vedtaket ble truffet med 11 stemmer mot 10, idet blant annet Arbeiderpartiets gruppe samlet stemte mot å innvilge søknaden.

Den protokolltilførsel som gruppen etter voteringen bad om å få tilføyet, er gjengitt i byrettens dom og lyder i sin helhet:

« Oslo Arbeiderpartis formannskapsgruppe vil tilføye protokollen at den stemmer mot søknadene om nattklubber i Oslo sommeren 1958, blant annet med den begrunnelse at søkerne og deres faste personale ikke er enige om en forlengelse av arbeidstiden etter klokken ett natt.

Partiets formannskapsgruppe er oppmerksom på den stadige stigning av turister til Oslo og det behov for service som derved melder seg, noe både restaurantnæringen og de kommunale myndigheter må ta nødvendige hensyn til. En eventuell forlengelse av åpningstiden i turistsesongen for restaurantene bør derfor drøftes med representanter fra Hotell- og Restaurantforbundet og Norsk

Hotell- og Restaurantarbeiderforbund i god tid før neste turistsesong. Spørsmålet om servering av mat i formiddagstimen på søn-og helligdager bør samtidig tas opp til behandling. »

Denne protokolltilførsel gjaldt også de to andre søkere som samtidig ble meddelt avslag, Restaurant Telle og Studentkroa.

Lest etter sin ordlyd gir protokolltilførselens første avsnitt klart uttrykk for at gruppen har villet gi en begrunnelse for sitt standpunkt, og for at den manglende enighet med det faste personale om forlengelse av arbeidstiden har innvirket på gruppens stemmegivning i saken. I likhet med lagmannsrettens flertall er jeg kommet til at protokolltilførselen må forstås etter sin ordlyd, og jeg tiltrer for så vidt i det vesentlige lagmannsrettens begrunnelse. At også andre hensyn har gjort seg gjeldende for enkelte av gruppens medlemmer, fremgår direkte av uttrykket

Side 715

« blant annet » i protokolltilførselen. For flere av disse må det således antas å ha vært medvirkende at de var organiserte avholdsfolk. Også de spesielle forhold ved driften av Georges året i forveien kan selvsagt ha spilt inn for enkelte. Men at de vanskelig kan ha vært avgjørende i seg selv, synes å fremgå av at begrunnelsen omfattet samtlige søkere, også de to som ikke hadde hatt tilsvarende drift i 1957.

Den fellesbegrunnelse Arbeiderpartiets gruppe var enig om å tilføre protokollen, gjaldt alene forholdet til personalet. Det er på det rene, og bestrides ikke av kommunen, at grunnen til at det ikke var oppnådd enighet mellom Georges og det faste personale om forlengelse av arbeidstiden, var at Norsk Hotell- og Restaurant-Arbeider-Forbund på prinsipielt grunnlag motsatte seg enhver forlengelse av arbeidstiden ut over kl. 1 natt, og at dette var kjent også for medlemmene av Arbeiderpartiets formannskapsgruppe. Den omstendighet at gruppen i protokolltilførselens annet ledd anbefalte drøftelser mellom organisasjonene om forlengelse av åpningstiden i turistsesongen, peker i samme retning og viser klart at det ikke var prinsipiell motstand mot nattarbeid i seg selv som var bestemmende for flertallet.

Spørsmålet blir da om hensynet til at vedkommende forbund motsetter seg en forlengelse av arbeidstiden, og i den forbindelse også en utvidelse av åpningstiden, ligger innenfor rammen av de hensyn formannskapet er berettiget til å ta ved avgjørelsen av om åpnings- og skjenketiden skal tillates utvidet.

Om sakens prinsipielle side viser jeg til Høyesteretts dom i Rt-1933-548 vedkommende Rådhusospitset. Jeg er i det vesentlige enig i det som her er uttalt av førstvoterende, dommer Schjelderup, om at den myndighet som er tillagt formannskapet i bevillingssaker må anses som utøvelse av en samfunnsmessig kontroll, og at en representant er forpliktet til ikke å la sin stemmegivning bestemme av andre hensyn enn dem som han etter et meget rommelig skjønn må være berettiget til å anse som en del av de samfunnsmessige hensyn som vedkommende lov etter sitt formål vil tilgodese. Jeg er også enig i at det skal overordentlig meget til, for at en domstol skal kunne fastslå at én eller flere kommunerepresentanter i et gitt tilfelle virkelig har tatt andre hensyn enn dem som etter en liberal og rommelig oppfatning kan ansees hjemlet i loven som saklige.

Tross dette er jeg kommet til at det ligger utenfor de hensyn formannskapets medlemmer er berettiget til å ta ved utøvelsen av den myndighet som er pålagt dem etter hotell- og rusdrikkløvgivningen, dersom et medlem av formannskapet har latt sin stemmegivning bestemme av vedkommende fagorganisasjons standpunkt til arbeidstidens lengde. Som nevnt av lagmannsretten, hadde Administrasjonsrådmannen i tidligere år uttrykkelig gjort oppmerksom på i sine innstillinger at en eventuell tillatelse ikke ville gripe inn i forholdet mellom tariffens parter, og at det etter hans mening var riktig å fremme søknadene, da

Side 716

det ikke var grunnlag for å ta opp forhandlinger mellom partene, hvis ikke bevillingsmyndigheten ga adgang til å holde restauranten åpen ut over kl. 1. Selv om det i dette tilfelle ikke forelå en aktuell tariffvist, hersket det dog en latent uenighet så lenge forbundet prinsipielt motsatte seg enhver tariffrevisjon som kunne muliggjøre at det faste personale som var tilsluttet forbundet, påtok seg arbeidet.

Den omstendighet at det her dreier seg om en dispensasjon, og at den i seg selv er undergitt en

rent skjønnsmessig vurdering som ikke behøver å begrunnes, kan etter min mening ikke gjøre voteringen rettmessig, dersom det først finnes bevist at den har vært bestemt av grunner som ligger utenfor lovens formål. Heller ikke kan det være avgjørende om det må antas at flere av dem som stemte for å avslå søknadene, under enhver omstendighet ville ha stemt likedan som organiserte avholdsfolk. Etter det som er opplyst, gjorde dette hensyn seg iallfall ikke gjeldende for fire av flertallets medlemmer, mens det ville ha vært tilstrekkelig til å endre utfallet om ett medlem hadde stemt annerledes.

Jeg er enig med lagmannsretten i at man må bygge på at de mangler som heftet ved formannskapetets vedtak av 3. juli 1958, også må ha gjort seg gjeldende for det forutgående vedtak av 30. januar 1958, selv om det ikke da forelå noen uttrykkelig protokolltilførsel om begrunnelsen.

På dette grunnlag finner jeg at formannskapetets to avslag på Georges' søknader i 1958 var rettsstridige, og at Georges har krav på erstatning. Jeg er enig med lagmannsretten i at Georges ikke har forspilt sitt krav for dette år ved passivitet. De øvrige spørsmål som har vært reist vedkommende vedtakene i 1958, finner jeg etter dette ikke grunn til å gå inn på.

Når det gjelder avslagene på Georges' søknader de tidligere år - 1952, 1953, 1955 og 1956 - finner jeg, i likhet med lagmannsretten, at det ikke foreligger grunnlag for erstatningsplikt. Riktignok var det også da på det rene at forbundet satte seg imot at arbeidstiden ble utvidet. Men situasjonen lå den gang annerledes an ved at Georges selv hadde gitt uttrykk for at driften var avhengig av at man også kom til enighet med personalet. Og det foreligger etter min mening ikke tilstrekkelig grunnlag for å fastslå at det også da må ha vært tatt usaklige hensyn. Jeg nevner for øvrig at det fremstiller seg som lite sannsynlig at man på det tidspunkt ville ha oppnådd en overenskomst eller på annen måte fått driften i gang, selv om søknadene var blitt imøtekommet.

Spørsmålet om et mulig erstatningskrav for de tidligere år ville være bortfalt ved foreldelse eller passivitet, finner jeg det ikke nødvendig å ta standpunkt til.

Jeg finner som lagmannsretten at det ikke er holdepunkt for å anta at restaurantens avvikling er en følge av at drift av nattrestaurant ble nektet i 1958.

Det som Georges etter dette skal ha erstattet, er sitt tap som

Side 717

følge av at den ble nektet tillatelse til utvidet åpningstid i sommermånedene 1958. Jeg finner ikke her grunn til å fravike lagmannsrettens skjønnsmessige ansettelse av tapet til kr. 30 000, medregnet renter til lagmannsrettens dom ble avsagt 2. januar 1964. Det er fra kommunens side fremholdt at den utvidede åpningstid medførte økede utgifter til vedlikehold m.v., noe driftsregnskapet for 1957 viser. Dette er i seg selv riktig, men for en vesentlig dels vedkommende må det her antas å ha dreiet seg om engangsutgifter. På den annen side viste omsetningen i 1958, som påpekt av lagmannsretten, generelt sett en stigende tendens.

Hovedanken har vært forgyeves, og kommunen må betale saksomkostninger for Høyesterett, jfr. tvistemålslovens §180, første ledd. Også motanken har vært forgyeves, men da de vesentlige utgifter er voldt ved hovedanken, finner jeg at kommunen etter tvistemålslovens §174, annet ledd, jfr. §180, annet ledd, bør betale fulle saksomkostninger. Derimot finner jeg ikke at det er grunn til å foreta noen endring i lagmannsrettens omkostningsavgjørelse for byretten og lagmannsretten.

Jeg stemmer for denne

dom:

Lagmannsrettens dom stadfestes.

I saksomkostninger for Høyesterett betaler Oslo kommune til Restaurant Georges A/S 10 000 - ti tusen - kroner.

Oppfyllelsesfristen er 2 - to - uker fra forkynnelsen av Høyesteretts dom.

Dommer Leivestad: Jeg er kommet til samme resultat som byretten og den dissenterende dommer i lagmannsretten, men på et annet grunnlag.

Som førstvoterende ser jeg det også slik at arbeiderpartigruppens protokolltilførsel gir begrunnelsen for at gruppen samlet stemte imot tillatelse til nattdrift for de tre restauranter som søkte: Georges, Telle og Studentkroa. Jeg må også oppfatte det slik at protokollasjonen er foretatt vesentlig for å gi en begrunnelse for stemmegivningen hos en del medlemmer av gruppen, nemlig dem som ikke var prinsipielle motstandere av at tillatelse ble gitt, og som i 1957 hadde vært med på å gi Georges tillatelse. Det er disse som har følt et behov for å forklare sin stemmegivning; og de har ved protokollatets annet avsnitt hvor det oppfordres til forhandling mellom Hotell- og Restaurantforbundet og Hotell- og Restaurant-Arbeider-Forbundet om forlengelse av åpningstiden fått uttrykt sitt syn, og stilt i utsikt at tillatelse ville bli gitt dersom forbundene kom til enighet. Tillatelse ble da også gitt i 1959; dette år oppga hotellarbeiderforbundet sin absolutte motstand mot nattarbeid.

De medlemmer av arbeiderpartigruppen som var prinsipielle motstandere av nattåpning og alkoholserving og alltid stemte

Side 718

imot, kan åpenbart ikke ha bygget prinsipielt på den begrunnelse protokollatet anfører. Men de kan subsidiært ha vært enige i at den omstendighet at Hotell- og Restaurant-Arbeider-Forbundet motsatte seg nattarbeid burde tillegges vekt.

Av protokollatet og stemmegivningene i 1957 og 1958 og 1959 går det således fram at avgjørende for at en del av arbeiderpartigruppen stemte imot tillatelse til nattdrift i 1958 ikke var prinsipiell uvilje, men det at Hotell- og Restaurant-Arbeider-Forbundet var imot. I protokollatet gis det greit uttrykk for at vilkåret for at de skal stemme for tillatelse er at forbundstyret går med på nattdrift.

På samme måte som førstvoterende ser jeg det derfor slik at kjernen i saken er spørsmålet om hensynet til forbundet danner et lovlig motiv.

Spørsmålet om hensynet til en organisasjons standpunkt kan danne et lovlig saklig motiv ved utøvelsen av offentlig forvaltningsmyndighet overfor borgerne, lar seg neppe besvare generelt. Det må avgjøres konkret, på grunnlag av de lovbestemmelser man har med å gjøre, og de samfunns- og enkeltmannsinteresser som gjør seg gjeldende.

Det er i denne forbindelse nærliggende å peke på at det kan ligge vesentlig forskjellige ting bak dette at man tar hensyn til en organisasjons standpunkt. Det protokollat som foreligger gir i så måte heller ikke klar beskjed. Bak hensynet til forbundet kan ligge frykt for uro og konflikt på arbeidsplassene og i arbeidslivet som helhet. Det kan ligge frykt for at virksomhet uten medvirkning av organisert vanlig personale ikke gir sikkerhet for tilfredsstillende drift. Men det kan også ligge det organisasjonsvennlige syn at man ved å gå imot organisasjonen undergraver dennes standpunkt, og tvinger den til å gi etter mot sin vilje. Eller det kan være frykt for at man skaper en ordening som bare kommer uorganiserte til gode, noe som slik er til skade for organisasjonen. Det vil i det hele kunne være en rekke nokså varierte og blandede motiver som ligger bak dette at man lar sin stemmegivning bestemme av organisasjonens standpunkt.

De vitneforklaringer som er gitt, er etter min mening lite egnet til å kaste særlig lys over de nærmere motiver. Jeg er imidlertid for min del tilbøyelig til å anta at det neppe har vært frykt for alvorlige konflikter som har gjort seg gjeldende og neppe heller bekymring for utglidning i form av dårlig service, edruskapsmessig uheldige forhold e.l. Det forelå ingen uttalelser fra faglige instanser som kunne gi grunnlag for det. Jeg er tilbøyelig til å anta at man har delt forbundsstyrets uvilje mot den ordening som Georges hadde praktisert i 1957, og som forbundsstyret vel betraktet nærmest som en omgåelse av tariffavtalen; og man har ment at nattdrift ikke burde tillates før organisasjonen tillot sine medlemmer å ta nattarbeid. Man har ønsket at organisasjonen skulle gi sin tilslutning før formannskapet gav sin dispensasjon, slik at det ikke ble motstrid mellom fagorganisasjon og formannskap. Man har ikke villet følge rådmannens syn at

Side 719

dispensasjon fra lukningsvedtektene var én ting - formannskapetets sak - tariffspørsmålet om arbeidstid for personalet noe annet - restaurantenes og forbundenes sak.

Ved avgjørelsen av hvorvidt dette kan være tilstedelig, må man som nevnt se hen til den

lovbestemmelse det gjelder. Hotellovens §30 overlater det til Kongen å fastsette alminnelige åpnings- og stengningstider for serveringssteder. Bestemmelsens annet ledd gir kommunestyret adgang til med Kongens godkjenning å fastsette andre åpnings- og stengningstider. Hverken lovtekst eller forarbeider gir noen nærmere anvisning på hvilke hensyn som skal tas. Dette er med andre ord overlatt til forvaltningens frie skjønn.

Dette innebærer ikke at et hvilket som helst hensyn kan tas. Jeg viser her til Castberg Innledning til forvaltningsretten kap. 2 §2 og til Rt-1933-548 - Rådhusospitssaken.

Det er klart at etter hotellovens formål må hensynet til det restaurantsøkende publikum være det sentrale ved fastsettelsen av åpnings- og stengningstider; dette publikums behov og ønsker, som vil variere i styrke og berettigelse, hensyn til ro og orden, helse og edruelighet, til moral og fare for utglidning. Her vil det være store variasjoner i syn på hva som er påkrevet, ønskelig, tilstedelig, uheldig og skadelig.

Også hensynet til restauranteierne må telle med, og i ikke mindre grad hensynet til personalet, dets økonomi, arbeids- og familieforhold, helse og trivsel m.v. Dette er interesser som regelmessig blir varetatt av fagorganisasjonen. At det blir lagt vekt på dennes syn når man finner det velgrunnet, må åpenbart være berettiget.

I det foreliggende tilfelle er imidlertid situasjonen etter min mening at Hotellarbeiderforbundets syn er blitt tillagt vekt av representanter som ikke har delt dets prinsipielle uvilje mot nattarbeid.

Heller ikke dette tror jeg man uten videre kan avvise som utilstedelig. Organisasjonene spiller en veldig rolle i vårt samfunnsliv. Etter utbredt oppfatning bør de danne hjørnестener i vår samfunnsbygning. At man tillegger det en egenverdi ikke å skade organisasjonene, men så langt forsvarlig støtter dem, også ved utøvelse av offentlig forvaltningsmyndighet, antar jeg ikke kan avvises som usaklig for folkevalgte representanter som vurderer organisasjonenes samfunnsmessige betydning høyt. Det vil neppe fremme redelighet i det politiske liv å legge skjul på at hensynet til organisasjonene blir tillagt vekt, eller å stemple dette som rettsstridig.

Spørsmålet om i hvilken utstrekning det er forsvarlig å ta hensyn til en organisasjons standpunkt, vil bero på de interesser av annen art det er tale om. Det må være klart at hensynet til organisasjonene ikke kan gå foran viktige samfunnsinteresser eller rettferd overfor borgerne. Her får det etter min mening vesentlig betydning at det i det foreliggende tilfelle var tale om en ren dispensasjon fra de alminnelige lukningsforskrifter for

Side 720

noen få restauranter. Her var ikke tale om å stille en restaurant dårligere enn andre, som i Rådhusospitssaken. Det var ikke tale om å ta fra en restaurant en tillatelse den hadde hatt og burde kunne regne med å få igjen. Riktignok hadde Georges fått dispensasjon det foregående år. Men det var blitt sterkt fremhevet at det var som en ren forsøksordning. Det måtte også være klart at situasjonen var en annen enn i 1957. Da hadde Georges i sin søknad på samme måte som de foregående år, fremholdt at den ville ta opp forhandling med Hotellarbeiderforbundet for å komme fram til en tilfredsstillende ordning. At det ble oppnådd, var sikkert restaurantens egen forutsetning, og også forutsetningen hos de arbeiderpartimedlemmer som stemte for tillatelse i 1957. Det ble imidlertid ikke oppnådd slik enighet på grunn av Forbundsstyrets prinsipielle motstand mot nattarbeid. I 1958 var det på det rene at Forbundet fastholdt sitt standpunkt, og at Georges måtte drive på liknende uvanlige måte som i 1957, og at det også måtte gjøres av andre som ville drive nattrestaurant. Det standpunkt som arbeiderpartigruppen tok, var generelt, ikke spesielt rettet mot Georges. Noen diskriminering, noe brudd på likhets- og rettferdsprinsipper for så vidt forelå ikke - slik som i Rådhusospitssaken.

Riktignok var det av Georges sterkt fremhevet at økonomien var ytterst vanskelig. Men dette kunne åpenbart i seg selv ikke være noe sterkt argument for dispensasjon fra de alminnelige stengningstider.

Det sentrale hensyn etter hotelloven, hensynet til det restaurantsøkende publikum, gjorde seg ikke gjeldende med særlig styrke. Heller ikke for dem som var for nattrestaurant kan det ha stått som det dreiet seg om noe påtrengende behov, som det var samfunnsmessig viktig å dekke.

Under disse forhold antar jeg at det ikke kan avvises som utilstedelig og usaklig om medlemmer

av arbeiderpartiets formannskapsgruppe har tillagt det utslagsgivende vekt at Hotell- og Restaurant-Arbeider-Forbundet motsatte seg nattarbeid, slik at nattrestaurant bare kunne drives ved ordninger utenom den gjeldende tariffavtale, eller av personer som stod utenfor den. Jeg finner at det slik situasjonen her fortonet seg, ikke var rettsstridig for medlemmer av formannskapet å mene at det fra samfunnsmessig synspunkt sett var riktig ikke å tillate åpningstid om natten uten at det faste personale var med på serveringen.

Etter mitt syn fører de påberopte ugyldighetsgrunner således ikke fram.

Jeg stemmer etter dette for at Oslo kommune frifinnes.

Dommer Endresen: Jeg er kommet til samme resultat som annenvoterende, dommer Leivestad, men på et annet grunnlag. Jeg er på vesentlige punkter enig i den begrunnelse byretten og den dissenterende dommer i lagmannsretten har gitt, men da jeg i noen grad legger vekt på enkelte andre momenter enn disse har gjort, finner jeg grunn til å presisere mitt syn nærmere.

Side 721

Jeg fremhever først at det spørsmål formannskapet skulle ta stilling til, var om Georges skulle få dispensasjon fra de vanlige åpnings- og stengetider for serveringssteder slik at bedriften om sommeren kunne drive nattrestaurant-virksomhet til kl. 4. En slik avgjørelse er undergitt formannskapsmedlemmenes frie skjønn. Det er derfor fullt tilstedelig for dem å stemme mot hvis de ikke finner det tilrådelig å gi tillatelse til nattrestaurantdrift, hva enten denne stemmegivning måtte skyldes religiøse eller avholdspolitiske synsmåter, eller at vedkommende i sin alminnelighet er motstander av nattrestauranter, finner slike restauranter uten tilstrekkelig turistmessig betydning eller mener at de forhold hvorunder virksomheten blir drevet, ikke gir tilstrekkelig garanti for opprettholdelse av orden eller for kvalitetsmessig service i tilfredsstillende lokaler. Det må også være adgang til å sette vilkår for slik tillatelse for å sikre at nattrestaurant-virksomhet blir drevet på en tilfredsstillende måte. De eneste begrensninger for det enkelte formannskapsmedlems adgang til å stemme mot at det gis tillatelse eller for at det settes vilkår for tillatelsen, er at stemmegivningen ikke må være motivert av hensyn som kan betegnes som utenforliggende eller usaklige og heller ikke må fremtre som så åpenbart urimelig - f.eks. ved klar tilsidesettelse av likhetsgrunnsetningen - at den må betegnes som vilkårlig. På denne bakgrunn antar jeg for mitt vedkommende at det måtte være fullt tilstedelig å sette som vilkår for tillatelse til nattrestaurantdrift at virksomheten ble drevet under medvirkning av restaurantens ordinære personale, idet et slikt krav vil innebære en viss garanti både for at et tilstrekkelig antall servitører deltar i serveringen og for dennes kvalitet. Særlig hvis det kunne bli aktuelt med søknader fra flere restauranter, ville et slikt vilkår kunne gi generell garanti for serveringsforhold av tilfredsstillende standard. Georges har da også gjennom sine søknader om tillatelse til nattrestaurantdrift frem til 1957 den hele tid forutsatt at virksomheten skulle drives ved hjelp av det faste personale.

Når det gjelder avslagene på Georges' søknader i årene 1952, 1953, 1955 og 1956, har flertallet som stemte mot å gi tillatelse, ikke gitt noen begrunnelse for sitt standpunkt - hva formannskapsmedlemmene heller ikke pliktet å gjøre. Det foreligger imidlertid ikke holdepunkter for at flertallet i disse avstemninger har tatt annet enn saklige hensyn.

Med hensyn til avslagene på Georges' søknader om tillatelse til nattrestaurantdrift i sommersesongen 1958 nevner jeg først at restauranten ikke kunne bygge noe krav på å få søknadene innvilget på den omstendighet at restauranten i 1957 hadde fått tillatelse til nattrestaurantdrift. Rent bortsett fra at formannskapsmedlemmene ved sin vurdering under denne votering selvsagt måtte kunne stå fritt, ubundet av deres standpunkt i 1957, kan det også vises til at tillatelsen i 1957 uttrykkelig ble gitt som en prøveordning, og videre til at den - som det fremgår av lagmannsrettens mindretallsvotum - ble gitt i henhold til en søknad

Side 722

som klart forutsatte at det skulle finnes en ordning hvoretter det ordinære personale kunne forestå serveringen.

Georges' første søknad om tillatelse for sommersesongen 1958 ble avslått i formannskapsmøte 30. januar 1958 uten at det forelå noen begrunnelse fra noen av de formannskapsmedlemmer som stemte mot å gi tillatelse. Det er på det rene at det på dette tidspunkt også fra Restaurant Telle forelå

en lignende søknad som ble avslått ved formannskapsvedtak av 27. februar 1958.

Ved formannskapets behandling av Georges' fornyede søknad den 3. juli 1958 forelå også ny søknad fra Restaurant Telle samt en søknad fra Studentkroa om tillatelse til å drive nattrestaurant 3 uker under Studenter-Uka høsten 1958. Alle tre søknader ble avslått, og den protokolltilførsel arbeiderpartigruppen lot tilføre, gjelder samtlige tre søknader. Når det gjelder denne protokolltilførsel, er jeg enig med de tidligere voterende i at første avsnitt - uansett at enkelte av gruppen også har stemt mot søknadene av andre grunner - må betraktes som en relevant begrunnelse for hvorfor gruppen stemte mot å gi tillatelse til nattrestaurantdrift. Derimot er jeg ikke enig i den forståelse de tidligere voterende har med hensyn til innholdet av dette avsnitt, nemlig at arbeiderpartigruppen dermed gir uttrykk for at det er hensynet til Norsk Hotell- og Restaurant-Arbeider-Forbunds standpunkt som har vært bestemmende for dens stemmegivning. De daværende medlemmer av denne gruppe har som vitner forklart at de husker lite vedrørende denne protokolltilførsel, men deres vitneprov gir i hvert fall ikke holdepunkt for den forståelse de tidligere voterende har av avsnittets innhold, men går imot den. Faller man så tilbake på ordlyden, finner jeg for mitt vedkommende at den mest nærliggende forståelse av protokolltilførselens første avsnitt er at meningen likefrem var å gi uttrykk for at gruppen ikke ville stemme for å gi tillatelse som omhandlet så lenge restaurantene ikke hadde fått i stand en ordning hvoretter det faste personale skulle medvirke ved serveringen. Det er dette som etter min mening direkte sies i avsnittet. Georges hadde under nattrestaurantdriften i 1957 i motsetning til hva der opprinnelig hadde vært forutsetningen, ordnet serveringen uten medvirkning av det ordinære personale og dermed uten den garanti for tilfredsstillende serveringsforhold som en slik medvirkning generelt ville medføre. Som jeg allerede har nevnt, var medvirkning av dette personale et vilkår som formannskapet etter min mening hadde full adgang til å sette. Jeg fremhever her at det forelå søknader fra tre restauranter som ut fra den alminnelige likhetsgrunnsetning måtte behandles likt. Jo flere tillatelser til nattrestaurantdrift det var aktuelt å gi, dess større behov var det for å søke å sikre kvalitetsmessig tilfredsstillende serviceforhold gjennom generelle vilkår, slik at det ble unødvendig å vurdere om den enkelte restaurant fylte de krav som måtte stilles med hensyn til serveringen - dette så meget mer som det var tale om restaurantvirksomhet som bortsett fra Georges' prøvedrift i 1957 var ny og uprøvet i Oslo.

Det

Side 723

er riktignok så at det var Norsk Hotell- og Restaurant-Arbeider-Forbund som gjennom sin motstand mot nattrestaurantdrift var årsaken til at restaurantene ikke hadde klart å komme til enighet med det faste personale om forlengelse av arbeidstiden slik at dette personale kunne delta i serveringen, og det var selvsagt noe som de enkelte formannskapsmedlemmer hadde kjennskap til. Men den omstendighet at dette forbund ønsket samme resultat og endog var den direkte foranledning til at det faste personale nektet å delta i serveringen, gir etter min mening ikke tilstrekkelig holdepunkt for å legge til grunn at ønske om å få sikret tilfredsstillende restaurantdrift gjennom krav om ordnede personaleforhold ikke hadde dannet et i seg selv fyllestgjørende motiv for arbeiderpartigruppen, men at det var hensynet til forbundets standpunkt som hadde vært det avgjørende. Etter min mening er det ikke større grunn til å tillegge forbundets standpunkt betydning som motiv for stemmegivningen i 1958 enn det er for å anta at dette standpunkt hadde hatt motiverende betydning ved avstemningene i årene 1952, 1953, 1955 og 1956. Jeg er imidlertid enig med førstvoterende i at om det var hensynet til forbundets standpunkt som hadde vært bestemmende for arbeiderpartigruppen, ville dette ha vært rettsstridig og erstatningsbetingende for kommunen.

Det foreligger da også andre forhold som taler mot det syn at arbeiderpartigruppens stemmegivning i 1958 skyldtes noen usaklig hensyntagen til Norsk Hotell- og Restaurant-Arbeider-Forbund. Jeg oppfatter således protokolltilførselens annet avsnitt som en uttalelse om at det for neste sesong burde finnes en ordning slik at nattrestaurantdrift ble muligjort - en uttalelse som gikk imot forbundets syn på slik drift. Videre nevner jeg at formannskapet i møte 14. august 1958 med 16 mot 5 stemmer vedtok å imøtekomme en fornyet søknad om tillatelse til nattrestaurantdrift fra Studentkroa etter at det var opplyst at Studenter-Uka forlengst hadde oppnådd enighet med sitt personale som besto av ulønnede studenter, om forlengelse av arbeidstiden under nattrestaurantdrift i forbindelse med Studenter-Uka. En del av arbeiderpartigruppen må her ha stemt for å gi tillatelsen - i tråd med den forståelse av protokolltilførselens første avsnitt som ordlyden direkte gir uttrykk for.

Jeg nevner endelig at Restaurant Telle 27. februar 1959 sendte søknad om tillatelse til utvidet åpningstid til kl. 4 i sommermånedene 1959; i søknaden anførtes at det til arbeidet bare ville bli benyttet personale som var villig til å arbeide om natten. Formannskapet vedtok i møte 14. mai 1959 med 15 mot 6 stemmer å imøtekomme søknaden. På dette tidspunkt sto det tidligere vedtak av Norsk Hotell- og Restaurant-Arbeider-Forbunds landsstyre mot nattrestaurantdrift fortsatt ved lag, og spørsmålet om omgjøring av vedtaket kunne først bli behandlet på landsstyremøte i juni samme år. Et vedtak av forbundsstyret 15. mai 1959 viser at dette styre nok var innstillet på at åpningstiden skulle utvides, men bare til kl. 2.

Side 724

Dommer Nygaard: Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende, dommer Heiberg.

Dommer Eckhoff: Likeså.

Etter stemmegivningen avsa Høyesterett dom overensstemmende med førstvoterendes konklusjon.

Av byrettens dom (dommer John Vilsted):

Restaurant Georges A/S har ved stevning av 15. desember 1960 reist sak mot Oslo kommune med krav om erstatning for tap som følge av at Oslo formannskap, angivelig rettsstridig, avslo selskapets søknad om tillatelse til å drive nattkafé utover den ordinære stengetid kl. 0100 natt i sommermånedene i årene 1952, 1953, 1955, 1956 og 1958. - - -

Restaurant Georges A/S - nedenfor kalt Georges - ble stiftet 20. januar 1951 og overtok da driften av restauranten av samme navn i Kristian 4des gate 9 i Oslo. Fra mars 1951 overtok direktør Albert Patterson den daglige ledelse av driften. Da driften i sommermånedene i tidligere år hadde gitt dårlige resultater, tok selskapets ledelse snart opp med Reisetrafikkforeningen i Oslo og omegn spørsmålet om å åpne en nattkafe eller nattklubb om sommeren. Georges fikk foreningens støtte og sendte 8. april 1952 en søknad til Oslo formannskap om tillatelse til å drive en nattkafe i månedene juni, juli og august 1952. Meningen var da å stenge den alminnelige restaurantdrift kl. 21 for rengjøring og lufting og holde åpent som nattkafe fra kl. 2400 til kl. 0400 med servering av mat, øl og lettere vin. Av hensyn til kontrollen med besøket var det opprinnelig meningen å gjøre adgangen til nattkafeen avhengig av medlemskap i en særskilt klubb - « Foreign Club » - men dette ble droppet. - - -

Søknaden for 1952 ble avslått. Georges søkte hvert år fremover til og med 1958, men fikk avslag, bortsett fra 1957 da formannskapet innvilget dispensasjon som en forsøksordning. I 1954 ble søknaden trukket tilbake før den kom så langt som til formannskapet. Etter at selskapet to ganger forgjeves hadde søkt om å få drive nattkafe sommeren 1958, besluttet det å avvikle driften.

Oslo politikammer og Oslo helseråd hadde ikke noe år noe å innvende mot Georges's søknad om å drive nattkafe, og administrasjonsrådmannen hadde hvert år foreslått søknaden innvilget. Søknadene har ellers vært anbefalt av Reisetrafikkforeningen og av Oslo Hotell- og restaurantforening og fra 1953 også av en rekke reiselivsinstitusjoner og av Hotelldirektoratet, SAS, NSB m.v. Norsk Hotell- og Restaurantarbeiderforbund har derimot den hele tid frarådet søknaden innvilget.

Når det for øvrig gjelder behandlingen av selskapets søknader for de enkelte år bemerkes:

I sin innstilling av 10. mai 1952 bemerket administrasjonsrådmannen bl.a. « at jeg går ut fra at de rent tariffmessige spørsmål som måtte reise seg, blir behandlet av de interesserte organisasjoner, idet jeg presiserer at en eventuell tillatelse til drift av nattkafe ikke på noen måte griper inn i forholdet mellom partene ». Øl- og vinutvalget ba i møte 16. mai s. å. rådmannen om å innhente uttalelse fra Norsk Hotell- og Restaurantarbeiderforbund og Oslo Hotell- og Restaurantforbund om saken. Hotell- og Restaurantarbeiderforbundet ga 23. mai 1952 denne uttalelse:

Side 725

« Saken ble behandlet i vårt forbundsstyre 20. ds., og det ble fattet vedtak om at det ikke kan anbefales at det åpnes en nattkafe.

I den omforente avtale mellom restaurant Georges og Reisetrafikkforeningen for Oslo og

omegn, er det særlig lagt vekt på at man med dette tiltak vil yte en spesiell service for utenlandske gjester, og det er truffet særlige foranstaltninger for å hindre en utglidning av restaurantlivet ved den påtenkte åpning. Det vil som begrunnet, ikke bli tale om brennevinsservering, men en alminnelig nattkafeservering med t.eks. lettere vin, forfriskninger og en lett meny. - Reisetrafikkforeningen for Oslo som arbeider med turistmessige tiltak, burde etter vårt forbunds mening bearbeide de rette instanser innen hotell- og restaurantnæringen og reiselivskretser, slik at de turister som kommer til Oslo kan få den nødvendige servise, t.eks. på søn- og helligdagsformiddager med frokostservering. Likeledes burde det overfor statsmyndighetene gjøres effektive tiltak for å få en forandring i de lovbestemmelser som idag foreligger med omsetningen av brennevin med den innskrenkning som man har idag. Turistmessig ville det absolutt være avgjørende om Rusdrikkløven ble endret til å skjenke brennevin på alle dager, og uten den restriksjon som nå foreligger. Hotelleiere, restauratører og serveringspersonalet blir idag overøst med spørsmål fra de utenlandske gjester hvorfor de ikke kan få servert det de ønsker av drikkevarer. Det vil etter vår mening ha større turistmessig betydning at det lempes på disse reguleringer, og så får man heller senere drøfte spørsmålet om å åpne nattkafeer.

Som et annet moment vil vi også påpeke det uheldige i å belaste restaurantarbeiderne med nattskift, idet arbeidet innen dette yrke er særlig krevende, og arbeidstiden er fra før særlig ubekvem. Vi er redd for at en åpning av restaurant Georges som nattkafe kan få alvorlige konsekvenser for våre medlemmer ved at andre bedrifter også kan bli trukket inn i bildet.

Vi vil også gjøre oppmerksom på den store mangel på arbeidskraft som råder innen dette yrke, og de hyppige klager fra restauratørhold at det ikke er mulig å skaffe kvalifisert hjelp til den daglige drift. »

Administrasjonsrådmannen bemerket i en ny innstilling 29. mai 1952 at når det gjelder den nevnte uttalelse

« er jeg enig i at det er ønskelig å få bedret de to forhold som forbundet i første rekke peker på, men de har etter min mening ikke noen direkte forbindelse med den foreliggende søknad. De to siste spørsmål som forbundet omhandler (det uheldige i å belaste restaurantarbeiderne med nattskift og den store mangel på arbeidskraft i yrket), er problemer som innehaveren av restauranten selv må ta opp til behandling med de interesserte organisasjoner, og som øl- og vinutvalget eller formannskapet ikke skal ta stilling til. »

I øl- og vinutvalget ble administrasjonsrådmannens forslag om at kommunen samtykker i drift av nattkafe tiltrådt med 4 mot 2 stemmer. Formannskapet vedtok imidlertid i møte 12. juni 1952 mindretallsinnstillingen om avslag med 12 mot 9 stemmer.

I sin søknad av 4. februar 1953 anførte Georges bl.a. at restaurantens personale var meget interessert i at søknaden ble innvilget og at de tariffmessige spørsmål mellom personalet og bedriftens ledelse ville bli

Side 726

løst ved overenskomst. Hotell- og Restaurantarbeiderforbundet fastholdt uttalelsen fra 1952 og fremholdt i brev av 25. februar 1953 til administrasjonsrådmannen bl.a.:

« Som ansvarlig organisasjon for hotell- og restaurantarbeidere kan vi ikke anbefale at disse arbeidere, i tillegg til den allerede svært slitsomme vaktordning med kontinuerlig helligdagsarbeid, også skal pålegges å utføre direkte nattarbeid og som etter de åpningstider som er nevnt for nattklubb i Restaurant Georges også vil bli av betydelig varighet.

Vi tør også minne Administrasjonsrådmannen om at vårt forbund, i forbindelse med Formannskapets avgjøring av 20/3 1952 vedrørende en del restauranters åpningstid til kl. 2.00, ble saksøkt av Norsk Arbeidsgiverforening og Oslo Hotell- og Restaurantforening fordi forbundet hevdet at tariffavtalen ikke hjemlet adgang til utvidelse av arbeidstiden utover natten. Jfr. dom i voldgiftssak av 20/6-1952 hvor vårt forbund ble frifunnet for den påstand Norsk Arbeidsgiverforening hadde nedlagt.

I tillegg til foran nevnte anførsler må vi også få uttale at vi ikke kan se at en nattklubb på Restaurant Georges vil ha så overvettes stor turistmessig betydning.

Når det gjelder bedriftens personales uttalelse om at de er interessert i at søknaden blir innvilget, står dette selvsagt for deres egen regning.

Forbundet finner imidlertid å måtte ta avstand fra den påtenkte åpning av Restaurant Georges som nattklubb. »

Administrasjonsrådmannen bemerket i innstilling av 28. februar 1953 bl.a.

« at ledelsen i Restaurant George selvsagt ikke kan pålegge sitt personale å arbeide utover den tid som er fastsatt i tariffen, selv om søknaden om å få holde åpent til kl. 0400 blir innvilget. Dette må bli gjenstand for forhandlinger mellom bedriften og eventuelt de interesserte organisasjoner. »

Restaurant- og bevillingsutvalget tilrådte 6. mars 1953 rådmannens innstilling med 4 mot 3 stemmer.

I rådmannens ekspedisjon til formannskapet av 12. mars d. å. er fra møteprotokollen gjengitt at « Somdalen forutsatte at ordningen i tilfelle bare blir satt i verk fra den tid det måtte bli opprettet overenskomst mellom Restaurantarbeiderforbundet og bedriften ». - I formannskapet ble mindretallsinnstillingen om avslag vedtatt med 12 mot 9 stemmer.

I søknaden for 1954, datert 7. januar 1954, fra Georges er bl.a. opplyst at restaurantpersonalet var sterkt interessert i at søknaden ble innvilget, at det var enighet mellom bedriftens ledelse og personale om de særlige lønns- og arbeidsvilkår som måtte gjennomføres i tilfelle kafevirksomheten skulle settes i gang og at klubbstyret ved restauranten hadde tilskrevet Norsk Hotell- og Restaurantarbeiderforbund om dette.

Hotell- og Restaurantarbeiderforbundet skrev 13. januar 1954 til Norsk Arbeidsgiverforening om saken. Etter å ha referert innholdet av den avtale som personalet ved Georges hadde sluttet, fremholdt forbundet videre:

« Vi har konstatert at 10 av arbeiderne på arbeidersiden er organisert i vårt forbund.

Bedriften er tilsluttet Norsk Arbeidsgiverforening som er hovedpart i tariffavtalen på arbeidsgiversiden, og både bedriftens ledelse og

Side 727

arbeiderne har ved oppretting av ovennevnte betingelser satt seg ut over den tariffavtale som gjelder mellom hovedpartene, og det er også stridende mot Arbeidstvistlovens §3, punkt 3.

Vi har på vår side overfor våre medlemmer, ved brev idag gjennom vårt stedlige styre i Oslo, på det skarpeste protestert mot at de innlater seg på å inngå et tariffstridig forhold med arbeidsgiveren, og de er pålagt å tilbakekalle sin medvirken til oppretting av nevnte avtale.

Vi tør anmode Norsk Arbeidsgiverforening om, under visning til den gjeldende tariffavtale og regler nevnt i Arbeidstvistloven, uoppholdelig å meddele bedriften at den straks eliminerer den nevnte avtale om særskilte vilkår for den påtenkte åpningstid.

Såfremt vi ikke mottar den ønskede bekreftelse på at avtalen tilbakekalles vil vi gjøre ansvar gjeldende overfor bedriften og Norsk Arbeidsgiverforening.

Deres svar imøtesees innen 8 dager fra d. d. »

Og i brev av 6. februar 1954 skrev forbundet bl.a. slik til administrasjonsrådmannen:

« Det er i våre tidligere uttalelser grunnlagt hvorfor en frarår at det i hotell- og restaurantbransjen søkes etablert ordninger med et utstrakt nattarbeid, men en finner allikevel at det også nå anføres noe om vårt standpunkt til spørsmålet.

Etablering av nattklubb i Oslo har etter vår mening ikke noen overveiende betydning for turisttilstrømmingen til landets hovedstad. Det er andre forhold vedrørende denne bransje som i langt større grad kan influere på turistenes trivsel under et opphold i landets hovedstad som andre steder. Herav nevnes: Større frihet hva angår alkoholomsetningen - herunder brennevinomsetning lørdager og søndager, åpning av et tilstrekkelig antall restauranter på søndag formiddag osv.

Restaurant Georges juridiske rådgiver h.r.advokat Ole Borge har i sitt skriv til vårt forbund den 13. januar d.å. bl.a. fremhevet at åpning av nattklubb også skal være et ledd i å bedre bedriftens økonomi som p. t. ikke er tilfredsstillende. Han har forøvrig i en redegjørelse i et møte med vårt

forbund den 20.1. d.å. i Norsk Arbeidsgiverforening utelukkende beskjeftiget seg med bedriftens økonomiske vanskeligheter. -

Han sier videre i sin søknad til Formannskapet, (s. 2) at det er oppnådd enighet med personalet om lønns- og arbeidsvilkår, og at personalet er sterkt interessert i en løsning.

Som bilag til bedriftens søknad ser vi også at det er vedlagt en uttalelse fra « klubbstyret i bedriften ».

Vi har merket oss at nevnte uttalelse ikke er undertegnet, hvilket de andre bilag er.

Klubbstyrets og personalets befatning med saken er av disse tilbakekalt i en erklæring til vårt forbund av 18. januar d. å.

Vi vedlegger en avskrift av denne erklæring, bilag 3.

En vil dessuten som bilag 4 igjen vedlegge 1 eksemplar av Voldgiftsdom av 20. juni 1952 angående utvidelse av arbeidstiden, hvor Arbeidsretten som Voldgiftsrett har kommet til sådan domsslutning:

« Tariffavtalen er til hinder for at den ordinære arbeidstid i Norsk Arbeidsgiverforening stående hoteller og restauranter i Oslo og omegn utvides fra kl. 1 til kl. 2 natt. »

Side 728

Tarifforholdet er ikke siden dommen falt endret hva angår arbeidstiden og vårt forbund må som ansvarlig tariffpart derfor påse at det ikke foretas regelrett tariffbrudd. -

En vil dessuten gjøre oppmerksom på at skulle Formannskapet mot formodning gjøre vedtak om å utvide åpningstiden til etter kl. 1.00 natt, må vårt forbund oppfatte dette som et forsøk på å eliminere arbeidstidsbestemmelsen i våre tariffavtaler.

Av nærværende redegjørelse går vi ut fra at det ærede Formannskap forstår vårt standpunkt mot åpning av nattklubb. »

Administrasjonsrådmannen viste deretter i brev av 12. februar 1954 til advokat Borge til forbundets uttalelse og at han - « slik saken ligger an, ved at personalet ikke vil medvirke til driften av nattkafeen » - antok det for tiden hadde liten hensikt å fremme søknaden til formannskapet, siden det ikke lot seg gjøre å realisere driften. Saken ble deretter i forståelse med advokat Ole Borge stilt i bero. Advokat Borge ba samtidig om å bli tilstilt gjenpart av Restaurantarbeiderforbundets uttalelse, men rådmannen fant det mest korrekt at advokat Borge selv gjorde henvendelse om dette til forbundet. Slik henvendelse ble imidlertid ikke gjort.

I søknaden av 21. mars 1955 skisserte advokat Borge den ordning man hadde tenkt seg ved driften av nattkafeen. Denne ville ikke medføre nattarbeid hver dag og inntektstapet ved turnordningen ville bli søkt kompensert gjennom en garantert minsteinntekt m.v. Han imøtegikk ellers Restaurantarbeiderforbundets standpunkt, og anførte bl.a.:

« Jeg vil også i denne forbindelse gjerne få påpeke at de innvendinger Norsk Hotell- og Restaurantarbeiderforbund har fremsatt mot nattkafe-virksomheten er av tariffmessig art og følgelig etter vanlig praksis bør henvises til forhandlinger mellom de respektive organisasjoner. For Oslo Formannskap kan det ikke være noen grunn til å ta standpunkt til de tariffmessige spørsmål. Jeg tillater meg derfor å uttrykke håp om at det ærede Formannskap vil treffe sin avgjørelse utelukkende ut fra hva Oslo bys interesser må antas å være best tjent med. Formannskapet må være oppmerksom på at selv om Restaurant Georges A/S' søknad blir innvilget, vil mulighetene for å åpne nattkafe-virksomhet avhenge av om det deretter vil lykkes Restaurant Georges A/S gjennom forhandlinger mellom Norsk Arbeidsgiverforening og Norsk Hotell- og Restaurantarbeiderforbund å få løst de tariffmessige problemer saken reiser. »

Administrasjonsrådmannen pekte i innstilling av 18. april 1955 bl.a. på at åpningen av nattkafeen, hvis formannskapet ga samtykke, ville være avhengig av at de tariffmessige spørsmål ble løst. - I restaurant- og bevillingsutvalgets møte 23. april 1955 fikk et forslag fra Somdalen om avslag, flertall (4 mot 3 stemmer). Formannskapet vedtok flertallsinnstillingen 28. s.m. med 14 mot 7 stemmer.

I søknaden av 18. februar 1956 gjentok advokat Borge bl.a. at man selvsagt var oppmerksom på

at det ville være en betingelse for etableringen av en nattkafe at den fikk en overenskomst med Norsk Hotell- og Restaurantarbeiderforbund, men fremholdt at « det er imidlertid ikke naturlig at denne side ved saken skal undergis vurdering av Oslo formannskap... »

Administrasjonsrådmannen antok i innstilling av 28. februar 1956 at

Side 729

det ville være riktig å fremme saken for de kommunale myndigheter, « fordi det ikke er grunnlag for å ta opp forhandlinger mellom partene dersom bevillingsmyndigheten ikke åpner adgang til å holde restauranten åpen utover kl. 0100. » I restaurant- og bevillingsutvalgets møte 9. mars 1956 ble søknaden avslått med 5 mot 2 stemmer, og denne flertallsinnstilling ble vedtatt av formannskapet 21. mars 1956 med 11 mot 10 stemmer.

Søknaden for 1957 ble på samme måte som året før anbefalt av administrasjonsrådmannen. Restaurant- og bevillingsutvalget vedtok med 4 mot 3 stemmer å avslå den, men i formannskapet ble søknaden innvilget med 14 mot 7 stemmer. Tillatelsen gikk ut på at restauranten i tiden 15. juni-15. august 1957 kunne holde åpen til kl. 0400 og skjenke øl og vin til kl. 0330. Lokalene i 1ste etasje skulle holdes stengt fra kl. 20 for rengjøring og lufting og åpnes på ny mellom kl. 23 og kl. 24. Det ble presisert at det skulle være en forsøksordning og at tillatelsen kunne trekkes tilbake når som helst dersom det måtte være ønskelig.

Det lyktes ikke gjennom forhandlinger med Hotell- og Restaurantarbeiderforbundet å få istandbragt noen avtale om personalets tjenestegjøring utover den tariffmessige arbeidstid til kl. 0100. Man gikk da til den ordning at arbeidet ved nattkafeen i tiden fra kl. 0100 til kl. 0400 ble utført av restaurantens direktør, Patterson og to hovmestre. For øvrig var det bare en garderobedame tilstede i denne tiden. Hun foresto garderoben som privat entreprise. Som vakt utenfor restaurantlokalene hadde man folk engasjert fra Norsk Vaktelskap.

For så tidlig som mulig å kunne forberede opplegget av neste sesong, herunder engasjement av orkester og kunstnere for underholdning søkte advokat Borge på Georges's vegne allerede i brev av 13. september 1957 om tillatelse til utvidet åpningstid også sommeren 1958. Det heter i søknaden at prøvedriften hadde vist seg tilfredsstillende, idet tiltaket var populært hos publikum, hvorav ca. 50 % var turister.

Administrasjonsrådmannen gikk inn for søknaden. I restaurant- og bevillingsutvalget ble fremmet forslag om avslag, og dette ble 11. desember 1957 vedtatt med 4 mot 3 stemmer. I formannskapet ble saken først besluttet utsatt. I møte 30. januar 1958 ble søknaden avslått med 11 mot 10 stemmer.

I et brev av 24. mai 1958 søkte advokat Borge på ny om tillatelse til utvidet åpningstid, denne gang begrenset til tiden 1. juli-31. juli 1958. I søknaden- som i alt vesentlig ble inntatt i administrasjonsrådmannens innstilling - ble vist til at det hadde utviklet seg en viss krise innen restaurantnæringen og at denne krise ikke minst hadde rammet George, og at det ville være meget kjedelig for bedriften om den også i 1958 skulle rammes av det tap en sommersesong uten utvidet åpningstid ville innebære. Videre heter det i søknaden:

« Da Restaurant Georges i 1957 oppnådde Oslo formannskaps tillatelse til utvidet åpningstid i perioden 15. juni-15. august, ble det fra Norsk Hotell- og Restaurantarbeiderforbund meddelt at man der la avgjørende vekt på at medlemmene ikke fikk nattarbeid. Det er ganske på det rene at bedriften ikke har rettslig anledning til å pålegge sine arbeidere nattarbeid, idet det er tariffestet at arbeidstiden opphører kl. 0100. Arbeidet i perioden 0100-0400 i perioden 15. juni-15. august 1957

Side 730

ble avvirket av bedriftens administrerende direktør, herr Patterson, og bedriftens to hovmestre. For øvrig var kun en garderobedame til stede i dette tidsrom. Garderobedamen er ikke funksjonær i bedriften, men leier garderoben som privat entreprise.

Det er en tilsvarende ordning Restaurant Georges eventuelt vil gjennomføre i perioden 1. juli-31. juli 1958 forutsatt at Oslo formannskap vil imøtekomme nærværende andragende. »

Administrasjonsrådmannen anbefalte søknaden.

I brev av 29. mai 1958 gikk Reisetrafikkforeningen sterkt inn for søknaden. Brevet slutter slik:

« Reisetrafikkforeningen for Oslo og Omegn har behandlet denne sak i sitt styre under ledelse av formannen, dommer Brynjulf Bull. Styret henstiller enstemmig så inntrengende som mulig til Oslo kommune om å innvilge Restaurant Georges's søknad, så det blir mulig også for landets hovedstad å tilfredsstille våre turister, som det gjøres i en av landets store byer - f.eks. Bergen. » -

Restaurant- og bevillingsutvalget vedtok i møte 12. juni 1958 et forslag om å avslå søknaden, fremsatt av Somdalen, med 3 mot 3 stemmer. Denne flertallsinnstilling om avslag ble så 3. juli 1958 vedtatt av formannskapet med 11 mot 10 stemmer. Med flertallet stemte 9 av Arbeiderpartiet, 1 av Kommunistpartiet og 1 av Kristelig Folkeparti.

Det ble i møtet gjort følgende protokolltilførsel:

« Oslo Arbeiderpartis formannskapsgruppe vil tilføye protokollen at den stemmer mot søknadene om nattklubber i Oslo sommeren 1958, blant annet med den begrunnelse at søkerne og deres faste personale ikke er enige om en forlengelse av arbeidstiden etter klokken ett natt.

Partiets formannskapsgruppe er oppmerksom på den stadige stigning av turister til Oslo og det behov for service som derved melder seg, noe både restaurantnæringen og de kommunale myndigheter må ta nødvendige hensyn til. En eventuell forlengelse av åpningstiden i turistsesongen for restaurantene bør derfor drøftes med representanter fra Hotell- og Restaurantforbundet og Norsk Hotell- og Restaurantarbeiderforbund i god tid før neste turistsesong. Spørsmålet om servering av mat i formiddagstimene på søn- og helligdager bør samtidig tas opp til behandling. »

Arbeiderpartiets representanter var ved anledningen følgende: Sekretær John Johansen - som var fungerende formann for gruppen -, direktør Odvar Solberg, disponent Hans Sundrønning, bestyrer Gunnar Nilsen, inspektør Reidar Somdalen, sekretær Alf Ottesen, montør Kåre Hansen, fru Werna Gerhardsen og forretningsfører Halfdan Wigaard. Disse har alle, unntatt fru Gerhardsen, som var i utlandet, avgitt forklaring om sin stemmegivning i saken. Videre er gitt forklaring av formannskapets medlem byrettsdommer Petter Koren (Kristelig Folkeparti).

Administrasjonsrådmannen underrettet med brev av 8. juli 1958 advokat Borge om formannskapets vedtak av 3. s. m. om å avslå søknaden for sommeren 1958. I brevet ble inntatt den protokolltilførsel som Arbeiderpartiets gruppe tilføyet.

Georges besluttet høsten 1958 å avvikle driften fra årets utgang. Personalet ble oppsagt og selskapets aktiva og dets leiekontrakt ble overdratt til Hotel Bristol. Etter avviklingen og oppgjøret av selskapets

Side 731

gjeld, var ca. kr. 16 000,- av aksjekapitalen på kr. 201 000,- tilbake. Regnskapene for årene frem til og med 1955 sees gjort opp med balanse, for 1956, 1957 og 1958 med underskudd på henholdsvis kr. 2013,-, kr. 1950,- og kr. 7952,-. Driften ga - når vedlikehold og avskrivninger ikke tas i betraktning - i månedene juli-august i årene 1952-1956 underskudd på henholdsvis kr. 13 812,-, kr. 2807,-, kr. 7570,-, kr. 18 843,-, og kr. 13 942,-. For 1957 var det i de samme måneder et overskudd på kr. 23 130,- og i 1958 et underskudd på kr. 17 966,-. - - -

Retten skal i tilslutning til det som før er sagt om saksforholdet bemerke:

Stevning for kommunen ble tatt ut 15. desember 1960. Georges's mulige krav på erstatning for tap som følge av formannskapets avslag på søknadene for årene før 1958 er derfor foreldet, jfr. straffelovens ikrafttredelseslov §28, som fastsetter den alminnelige foreldelsesfrist for erstatningskrav til 3 år. Retten behøver etter dette ikke gå nærmere inn på formannskapets behandling av søknadene før 1958 utover det som blir nødvendig for bedømmelsen av avslagene i 1958.

Som tidligere nevnt ble Georges's første søknad om å få drive nattkafe sommeren 1958 avslått ved formannskapets vedtak av 30. januar 1958, og en ny søknad av 24. mai 1958 ble avslått 3. juli s. å. - begge ganger med 11 mot 10 stemmer. Det er på det rene at Arbeiderpartiets gruppe på 9 medlemmer begge ganger stemte samlet mot søknaden. Det er ikke tilført protokollen noe om grunnlaget for det første avslaget, men retten må anta at den motivering som ble gitt ved protokolltilførselen 3. juli 1958 i det store og hele faller sammen med gruppens syn ved den tidligere behandling av saken i januar.

Det første spørsmål retten må ta stilling til, er hva der ligger i protokolltilførselen av 3. juli 1958, særlig dens første avsnitt der det heter at « Arbeiderpartiets formannskapsgruppe vil tilføye at den stemmer mot søknader om nattklubber i Oslo sommeren 1958, blant annet med den begrunnelse at søkerne og deres faste personale ikke er enige om en forlengelse av arbeidstiden etter klokken ett natt. »

Etter vitneforklaringene er det på det rene at det protokollerte ble diskutert, utformet og vedtatt i et gruppemøte forut for formannskapsmøtet. I formannskapet var det ingen debatt. Retten må etter forklaringene gå ut fra at de enkelte representanters motivering for å avslå Georges søknad var noe forskjellig, og at det også var delte meninger om protokolltilførselen.

Det er neppe grunn til å anta - og er heller ikke påstått av saksøkeren - at de medlemmer som alltid hadde stemt mot nattklubb ut fra et rent sosialt syn, - som Alf Ottesen og Kåre Hansen - har latt sin stemmegivning i 1958 påvirke av andre hensyn. Av de øvrige medlemmer av gruppen, har John Johansen og Somdalen opplyst at de i alle år - også i 1957 - hadde stemt mot Georges's søknader, mens Solberg, Sundrønning, Gunnar Nilsen og Halfdan Wigaard stemte for søknaden i 1957.

Gruppens leder, John Johansen, har forklart at hans stemmegivning dels har vært motivert ut fra hans syn i alkoholspørsmål - han har vært organisert avholdsmann i over 30 år - dels med at han vanskelig kunne forstå at det var behov for noen nattklubb i Oslo. Meningen med protokolltilførselen var å gi uttrykk for at det måtte være skikkelig service

Side 732

hvis man skulle ha noe slikt som nattklubb for turister, og at dette vanskelig kunne bli tilfelle med direktøren og to hovmestre til å forestå serveringen i en restaurant med minst 70 gjester. - De øvrige forklaringer kan kort sammenfattes slik at man ved avgjørelsen av Georges søknad har lagt vekt på at det dreiet seg om en dispensasjon - at det ikke var særlig behov for noen nattklubb - at Georges's tillatelse til å drive nattkafe i 1957 hadde vært en prøveordning - at driftsmåten med direktøren selv og to hovmestre var ekstraordinær og kunstig og ikke kunne forutsettes å by turistene tilfredsstillende service - og at spørsmålet om nattklubb for turistene burde sees i en videre sammenheng, bl.a. med spørsmålet om utvidet åpningstid for restauranter som ikke kalte seg nattklubb, om servering på søndag formiddager m.v.

Når det gjelder spørsmålet om protokolltilførselens første avsnitt må sees som et uttrykk for at Arbeiderpartiets formannskapsgruppe helt eller delvis har latt sin stemmegivning bestemme av det forhold at Norsk Hotell- og Restaurantarbeiderforbund var i mot en forlengelse av arbeidstiden for personalet, synes det protokollerte avsnitt - isolert sett - ved sin påfallende formulering å støtte en slik antakelse. De avhørte formannskapsmedlemmer bestrider å ha lagt vekt på forbundets standpunkt. Protokolltilførselen ble utformet som et « teamwork » og har - etter det de forklarer - på grunn av den knappe tid i møtet fått en uheldig form. Det er på det rene at forbundets standpunkt var kjent for formannskapet, idet det var kommet til uttrykk i de uttalelser som administrasjonsrådmannen på vanlig rutinemessig måte hadde innhentet under den forberedende behandling av Georges's søknader. Det var senest omtalt i advokat Borges søknad av 24. mai 1958 og gjengitt i administrasjonsrådmannens innstilling av 27. s.m. Det er imidlertid ikke ført bevis for at det i 1958 er gjort noen henvendelse fra forbundet til formannskapet eller formannskapsgruppen om saken eller for at formannskapsgruppens standpunkt for noe medlems vedkommende skyldes påtrykk fra forbundets side. Forbundet var riktignok den eneste av de interesserte organisasjoner som hadde uttalt seg mot at dispensasjon ble gitt. Det forelå på den annen side ingen tariffvist, idet det var på det rene at tariffbestemmelsene ikke tillot personalet å arbeide i restauranten etter den ordinære stengtids klokken ett. Retten er oppmerksom på forbundets tidligere uttalelse i brev av 6. februar 1954 til administrasjonsrådmannen om « at skulle formannskapet mot formodning gjøre vedtak om å utvide åpningstiden til etter kl. 1.00 natt, må vårt forbund oppfatte dette som et forsøk på å eliminere arbeidstidsbestemmelsen i våre tariffavtaler. » Det er ingen grunn til å tro at dette dokument har vært vedlagt sakene i 1958, og det er i det hele ikke bevismessig holdepunkt for at noen i formannskapsgruppen - hvorav fem i 1957 hadde gått inn for Georges's søknad - har handlet i hensikt å fremme forbundets interesser ved å stemme mot søknadene i 1958. Det må bli Georges som her har bevisbyrden, og bevis er som nevnt ikke ført.

Retten finner etter dette ikke grunnlag for å sette de avgitte forklaringer til side og må bygge på

at det var driftsmåten ved Georges's nattkafe - dvs. uten medvirkning av den vanlige betjening - som det siktes til i første avsnitt i protokolltilførselen og at det var de servicemessige svakheter ved den ordning Georges hadde praktisert i 1957 som

Side 733

formannskapsgruppen hadde for øye. Dette har også temmelig klar støtte i det påfølgende avsnitt i protokolltilførselen, der det pekes på den stigende turisttrafikk og « det behov for service som derved melder seg, noe både restaurantnæringen og de kommunale myndigheter må ta nødvendig hensyn til », og der det foreslås opptatt drøftelser mellom Norsk Hotell- og Restaurantarbeiderforbundet og Hotell- og Restaurantforbundet om en forlengelse av arbeidstiden. Vitnet Solberg har formulert sitt syn på formålet med protokolltilførselen derhen at meningen var å tilføye at man i og for seg var stemt for nattklubb hvis det kunne oppnås en tilfredsstillende ordning med serveringen, og at man regnet med at den eneste måte å oppnå dette på var at partene kom til enighet i arbeidstidsspørsmålet. Også John Johansen og Gunnar Nilsen har forklart seg i samme retning.

Somdalen så protokolltilførselen som « et press på dem som hadde med det rent organisasjonsmessige å gjøre » og mente at dens første avsnitt var unødvendig.

Spørsmålet blir etter dette om Arbeiderpartiets gruppe ved å legge vekt på den service-messige side ved driften ved Georges i 1957 har tatt usaklige hensyn til og om det ut fra en slik motivering var rettsstridig å nekte Georges bevilling til drift av nattklubb sommeren 1958 i påvente av en alminnelig ordning av arbeidstidsproblemet. Retten kan ikke anta at så er tilfelle. Det synes for det første klart at spørsmålet om dispensasjon ikke kan avgjøres bare ut fra en vurdering av om kravene til alminnelig orden er tilfredsstillende i forbindelse med utøvelsen av restaurantvirksomheten, den utvidede åpningstid. Det er på det rene at det i så måte ikke var noe å si på Georges's « prøvedrift » i 1957, jfr. bl.a. politiets anbefaling av at dispensasjon ble gitt. Det må også være plass for andre, samfundsmessige betonte hensyn ved formannskapets avgjørelse. I førstvoterendes begrunnelse for avgjørelsen i den enstemmige høyesterettsdom i Rådhus-hospits-saken - Rt-1933-548 flg. - heter det bl.a. (side 549) at « en representant er altså forpliktet til ikke å la sin stemmegivning bestemmes av andre hensyn enn dem som han etter et meget rummelig skjønn må være berettiget til å anse som en del av de samfundsmessige hensyn som rusdrikkloven etter sitt formål vil tilgodese ». Den foreliggende sak gjelder spørsmålet om en restaurant med skjenkerett skulle gis dispensasjon fra de åpningstider og dermed skjenkningstider som fulgte av lov av 5. april 1957 om hotell, andre herberger og serveringssteder §30 og forskrifter av 5. juni 1958 §6, som trådte i kraft 1. juli 1958, og - når det gjelder formannskapsvedtaket av 30. januar 1958 - lov av 25. juni 1935 om hoteller, andre herberger og bevertninger §18, jfr. forskrifter av 10. juli 1963 §§7 og 8. For så vidt angår skjenkning av alkohol var også spørsmålet om dispensasjon for Georges etter den nye lovs §3 (loven av 1935 §1) undergitt rusdrikklovens bestemmelser, (lov av 5. april 1907). Det er således innlysende at det her på samme måte som i Rådhus-hospitssaken i vid skala må være plass for samfundsmessige vurderinger og det må etter rettens mening regnes å være et saklig hensyn at det ved en dispensasjon som den foreliggende kreves garantier med hensyn til service. Det kan i denne forbindelse nevnes at de gjeldende forskrifter om hoteller, restauranter m.v. fastsatt ved kongelig resolusjon av 6. juni 1958 §43 bestemmer

Side 734

at « antall serveringspersonale må være så stort at unødig ventetid for gjestene unngås. »

Det er fra Georges's side gjort gjeldende at det ikke var noe å si på den service som ble ytet sommeren 1957 og at formannskapets vurdering for så vidt bygger på uriktig faktisk grunnlag. Georges's egentlige opplegg var, etter det advokat Borge har opplyst, at serveringen i nattkafeen skulle besørges av 3 kelnerer + hovmester og at det skulle være en koldjomfru eller kjøkkensjef på kjøkkenet, dvs. henimot samme betjening som Bristol senere har drevet med i 1961 i de samme lokaler. Retten må anta at selv om det ikke forekom klager på serveringen i 1957, vil en betjening bestående av direktør Patterson og de to hovmestere - og med førstnevnte til også å forestå kontrollen ved inngangsdøren - måtte aneeses som svært snau. Dertil kom at man ikke hadde noen kjøkkenhjelp men måtte sette all mat fram før nattrestauranten åpnet - et forhold som neppe er helt forenlig med de nevnte forskrifters §43. Retten kan etter dette ikke se at formannskapsmedlemmene har bygd på faktiske forhold som er påvist å være uriktige eller at de har foretatt en vurdering som kan karakteriseres som uforsvarlig, når de har gått ut fra at det vanskelig kunne bli tilfredsstillende

service med den ekstraordinære betjeningsordning som Georges hadde måttet gjøre bruk av i 1957.

Formannskapetets medlem Peter Koren har i sin vitneforklaring opplyst at han da han i forbindelse med formannskapsmøtet 3. juli 1958 diskuterte dette med nattklubb, fikk han fra arbeiderpartihold høre - fra hvem kan han ikke huske - at begrunnelsen for avslaget var den at med en direktør og to hovmestre som serverende personale ville det bli en « champagne- og kaviarrestaurant » og ikke en alminnelig nattklubb for folket, og en slik eksklusiv restaurant ville Arbeiderpartiet ikke medvirke til å holde oppe. Dette at skulle det være en nattklubb, skulle det være for det brede folk, har Arbeiderpartiets folk ifølge Korens forklaring brukt som begrunnelse for å stemme for andre nattklubber siden. - Det ligger utenfor domstolens prøvelsesrett å ta stilling til om et avslag på Georges's søknader på det ene eller annet grunnlag var urimelig eller uheldig. Når det gjelder spørsmålet om en motivering som nevnt kan ansees saklig ut fra hotell- og restaurantlovgivningens formål, viser retten til Castberg: Innledning side 109 og førstvoterendes tidligere siterte uttalelse i Rådhusospits-saken og til hans innledende bemerkning om at « en domstol bør være ytterst liberal når den skal trekke grensen for de hensyn som et formannskapsmedlem i så måte med rimelighet må være berettiget til at ta ». (Rt-1933-549.) Ut fra dette kan retten ikke finne grunnlag for å karakterisere den motivering som ifølge Korens forklaring har vært medbestemmende ved Arbeiderparti-gruppens avslag til Georges som utenforliggende og usaklig, slik at den gjør formannskapetets avgjørelse rettsstridig. Retten vil tilføye at det ikke er påvist at avslaget overfor Georges, for så vidt det er bygd på den nevnte motivering, innebærer noen vilkårlighet overfor Georges sett i lys av de dispensasjoner som i årene fra 1959 og utover ble gitt restaurantene Telle, Stephens og Bristol. Disse dispensasjoner er også gitt under en annen situasjon, bl.a. med hensyn til arbeidstidsspørsmålet.

Side 735

Retten er etter det anførte kommet til at det ikke er utvist rettsstridig forhold fra Oslo formannskaps side som kan begrunne noen erstatningsplikt over A/S Restaurant Georges, og det blir da overflødig å gå inn på partenes øvrige anførsler. Retten vil imidlertid tilføye at formannskapet også den 3. juli 1958 dvs. etter at hotelloven av 5. april 1957 §30 var trådt i kraft og hadde lagt dispensasjonsmyndigheten til kommunestyret, må antas å ha vært kompetent til å treffe avgjørelse om Georges's søknad med hjemmel i kommunestyreløven av 12. november 1954 §22. Det ville nemlig så vidt skjønnes, ikke ha vært tid til å legge saken fram for bystyret, hvis neste møte først ble holdt 28. august 1958. - - -

Av lagmannsrettens dom (lagdommerne Erling Rikheim og Hans Østgaard og tilkalt dommer, sorenskriver Christian B. Apenes):

- - -

Lagmannsretten finner at opplysningene i saken ikke gir tilstrekkelig grunnlag for å anta at noen av medlemmene av Arbeiderpartiets formannskapsgruppe i Oslo i årene 1952 til 1956 har latt sin stemmegivning vedrørende Georges's søknader om tillatelse til å drive nattkafé bestemme av utenforliggende eller usaklige hensyn, således heller ikke av hensyn til Forbundet.

Spørsmålet om nattkafé var noe helt nytt for Oslos vedkommende, og det er på det rene at der hos mange var, og fremdeles er tvil om berettigelsen av slik virksomhet og også sterk motstand ut fra forskjelligartede sosiale og samfunnsbetonte hensyn. Forbundet, som etter anmodning fra Administrasjonsrådmannen ga uttalelse om søknadene, frarådet at tillatelse ble gitt. Det begrunnet sin holdning med at den påtenkte virksomhet neppe ville ha noen turistmessig betydning og at hvis det var ønske om å fremme turistnæringen og turistenes interesser, burde andre forhold, bl.a. spørsmålet om utvidet søndagsservering og endring av reglene for brennevinsskjenking først søkes ordnet, så fikk man senere ta opp spørsmålet om nattkaféer. Videre fremholdt Forbundet de uheldige virkninger i helsemessig henseende natarbeidet ville ha for betjeningen og pekte i 1953 og senere også på at de foreliggende tariffavtaler mellom hovedorganisasjonene var til hinder for at den organiserte del av betjeningen ved Georges kunne arbeide ut over de tider som var fastsatt i tariffavtalen. Dette siste var bare en faktisk opplysning om forhold som Georges for sitt vedkommende var fullt på det rene med, idet selskapet i sine søknader fremholdt at selv om søknadene ble innvilget, ville mulighetene for å kunne gå i gang med nattkafévirksomheten avhenge av om det lyktes for Georges gjennom forhandlinger mellom Forbundet og Norsk

Arbeidsgiverforening å få løst de tariffmessige spørsmål som saken reiste.

Ut over det her nevnte anførte Forbundet i sin uttalelse vedrørende søknaden for 1954 i tilslutning til bemerkninger om at utvidelse av arbeidstiden ville være tariffstridig: « En vil dessuten gjøre oppmerksom på at skulle formannskapet mot formodning gjøre vedtak om å utvide åpningstiden til etter kl. 1.00 natt, må vårt forbund oppfatte dette som et forsøk på å eliminere arbeidstidsbestemmelsen i våre tariffavtaler. »

Georges trakk sin søknad tilbake og Administrasjonsrådmannen

Side 736

orienterte i brev av 1/4 1954 Restaurant- og bevillingsutvalget om sakens stilling. I dette brev hvor den nevnte bemerkning ikke ble referert heter det bl.a.:

« - - - Etter anmodning av advokat Borge ble søknaden av meg også forelagt for Turistdirektoratet og for Norsk Hotell- og Restaurantarbeiderforbund. Turistdirektoratet ga uttrykk for at det ville være av betydning for å bringe Oslo på høyde med andre turistbyer og for å kunne yte de utenlandske turister en rimelig service at det i Oslo finnes en nattkafé, og direktoratet anbefalte søknaden innvilget. Norsk Hotell- og Restaurantarbeiderforbund fant imidlertid ikke å kunne anbefale en slik ordning, og henviser til den voldgiftsdom som ble avsagt i 1952 hvorav det fremgår at tariffavtalen i faget er til hinder for at arbeidstiden i hoteller og restauranter i Oslo og omegn utvides fra kl. 1. Klubbstyret i restauranten som opprinnelig hadde støttet bedriftens søknad, har senere dukket sin erklæring tilbake. - Slik som saken ligger an, har advokat Borge bedt om at saken må bli stillet i bero inntil videre. Jeg har funnet det riktig å orientere utvalget om denne sak. »

Brevet er gitt påtegning om at det ble referert i utvalgets møte 8/4 1954.

Administrasjonsrådmannen gjorde i sine innstillinger vedrørende Georges's søknader uttrykkelig oppmerksom på at han gikk ut fra at de tariffmessige spørsmål som måtte reise seg ble behandlet av de interesserte organisasjoner, idet eventuell tillatelse til drift av nattkafé ikke ville gripe inn i forholdet mellom partene. Videre fremholdt han at det etter hans mening var riktig å fremme søknadene, da det ikke var grunnlag for å ta opp forhandlinger mellom partene hvis ikke bevillingsmyndigheten åpnet adgang til å holde restauranten åpen ut over kl. 1.

Det nye vitne for lagmannsretten fru Werna Gerhardsen, som har vært medlem av formannskapet siden 1956, har opplyst at hennes standpunkt til spørsmålet om nattkafé har vært bestemt av den omstendighet at hun er organisert avholdskvinne. Hun har alltid stemt mot, også i 1957 da Georges søknad ble innvilget. Ellers har de øvrige medlemmer av formannskapsgruppen som har vært avhørt, fastholdt sin tidligere forklaring og gjentatt at deres stemmegivning har vært bestemt på grunnlag av personlig vurdering av forholdene til enhver tid.

For Reidar Somdalens vedkommende er det på det rene at han i Restaurant- og bevillingsutvalgets møte 6/3 1953 stemte for rådmannens innstilling med den tilføyelse at han forutsatte at ordningen bare ville bli satt i verk fra den tid det måtte bli opprettet overenskomst mellom Georges og Forbundet. Han har i sin forklaring for lagmannsretten opplyst at han var stemt for nattkafé i 1953, men at han ved den endelige avgjørelse i formannskapet lot sin tvil komme avslaget til gode. I formannskapet ble avgjørelsen truffet med 12 mot 9 stemmer, og Somdalens stemme har således ikke vært avgjørende for resultatet.

Det kan etter det som foreligger i saken ikke sees at Forbundet ved sine uttalelser i forbindelse med Georges's søknader har søkt på ulovlig eller usaklig måte å fremme egne og uvedkommende interesser. Heller ikke er det godtgjort at der fra Forbundets side er gjort henvendelse til medlemmer av Arbeiderpartiets formannskapsgruppe med forsøk på å påvirke deres stemmegivning. Dokumentene i saken viser ikke mer enn

Side 737

at Forbundet i de uttalelser som det ga på rådmannens anmodning, har fremholdt forhold som det måtte ha full adgang til å fremholde i spørsmålet om nattkafévirkosomhet.

Med det stadig stigende antall anbefalinger fra institusjoner og foreninger som etterhvert fulgte Georges's søknader, og deres sterke understrekning av en nattkafés store betydning for turistnæringen, er det rimelig at det etterhvert skjedde en svingning i oppfatningen derhen at det iallfall burde gis Georges anledning til å gå i gang med nattkafé som en forsøksordning. Med 14 mot

7 stemmer ga formannskapet i møte 14/3 57 tillatelse gjeldende for tidsrommet 15/6 til 15/8 1957. I sin innstilling uttalte Administrasjonsrådmannen bl.a. « - - - Jeg finner å burde opprettholde mitt forslag fra i fjor om at søknaden innvilges, idet jeg slutter meg til politikammerets forutsetning om at det må sees som en forsøksordning og at tillatelsen kan trekkes tilbake når som helst hvis det skulle være ønskelig. - - - ». Forbundet hadde imidlertid ikke endret sin holdning da tillatelsen ble gitt. Det heter i den nevnte innstilling: - - - Fra Norsk Hotell- og Restaurantarbeiderforbunds side ble fremholdt at spørsmålet har vært drøftet innen organisasjonen, og det var gjort vedtak om at forbundet ikke ville medvirke til slik restaurantdrift, da forbundet betraktet arbeidet som helseskadelig. »

I de årene det her gjelder vekslet stemmetallet for og mot innvilgelse av søknaden:

1952 9 for - 12 mot

1953 9 » - 12 »

1955 7 » - 14 »

1956 10 » - 11 »

Lagmannsretten finner etter det anførte at der ved behandlingen av Georges's søknader om tillatelse til å drive nattkafévirkosomhet i årene 1952, 1953, 1955 og 1956 ikke har foreligget forhold av den art at de gir Georges krav på erstatning.

Når det gjelder Georges's søknader for året 1958 er lagmannsretten kommet til et annet resultat enn byretten.

Protokolltilførselen av 3/7 1958 knyttet seg til de tre søknadene - fra Restaurant Telle, Studenterkroa og Georges's fornyede søknad av 24/5 1958 om utvidet åpningstid begrenset til juli måned - som var blitt behandlet i formannskapsmøtet samme dag. Uttalelsen ble vedtatt av Arbeiderpartiets formannskapsmedlemmer forut for formannskapsmøtet, og den ble tilført protokollen etter at avstemning hadde funnet sted med avslag på alle søknadene som resultat.

Det kan ikke sees at det var Georges som først trakk personalets arbeidstids- og lønsspørsmål under en eventuell nattkafévirkosomhet inn i saken. Det fremgår således ikke at dette var fremme i den første henvendelse til formannskapet som gjaldt søknad om tillatelse til utvidet åpningstid for sommeren 1952. I sin innstilling av 10/5 1952 uttalte imidlertid administrasjonsrådmannen blant annet: « Administrasjonsrådmannen vil i forbindelse med denne sak bemerke at jeg går ut fra at de rent tariffmessige spørsmål som måtte reise seg, blir behandlet av de interesserte organisasjoner, idet jeg presiserer at en eventuell tillatelse til drift av nattkafé ikke på noen måte griper inn i forholdet mellom partene. » I en tilleggsinnstilling av 29/5 1952 fremholdt rådmannen at

Side 738

forholdet til personalet er problemer som restauranten selv må ta opp til behandling med organisasjonene « og som øl- og vinutvalget eller formannskapet ikke skal ta stilling til ». Når Georges i sine søknader for de følgende år frem til 1957 fremholdt at det også var nødvendig å få løst de tariffmessige problemer som saken reiste, må man se dette som en presisering av rådmannens uttalelse, og forutsetningen var åpenbart den at Forbundet ville medvirke for å finne frem til en løsning av dette problem. Rådmannen på sin side fremholdt - som tidligere nevnt - i sine innstillinger for disse år at forholdet til personalet var et spørsmål av tariffmessig art som måtte løses ved forhandlinger mellom partene, og at det ikke var grunnlag for å ta opp slike forhandlinger uten at søknaden først var imøtekommet. Når Georges ikke berørte problemet i sine søknader for 1958, må man se dette på bakgrunn av at Forbundet den hele tid hadde vært i mot opprettelse av nattkafé i Oslo og endog truffet vedtak om at det ikke ville medvirke « til opprettholdelse av en nattkafé, da forbundet betraktet arbeidet i forbindelse med slike kaféer som helsemessig skadelig. » Dette standpunkt hadde Forbundet opprettholdt også i forbindelse med søknaden for 1957.

Den driftsmåten Georges fikk i stand sommeren 1957 var ikke i strid med noen tariffavtale, og den skapte derfor heller ikke noe tariffmessig motsetningsforhold til Forbundet. Situasjonen for så vidt var ikke endret da formannskapet behandlet Georges's søknader for 1958. Av Arbeiderpartiets formannskapsgruppe, som samlet stemte mot innvilgelse av søknadene, hadde flere av medlemmene vært med på behandlingen av Georges's søknader gjennom mange år. Det må derfor forutsettes at

gruppen som helhet hadde et inngående kjennskap til saken og de spørsmål den reiste, slik at medlemmene ikke ble stillet overfor noe nytt og overraskende problem ved sakens behandling i formannskapsmøtet 3/7 1958. På bakgrunn av dette er det vanskelig å forstå at meningen med protokolltilførselens første avsnitt har vært en annen enn å begrunne standpunktet for avslag av søknadene. Når det her heter at formannskapsgruppen stemmer mot søknadene « blant annet med den begrunnelse at søkerne og deres faste personale ikke er enige om en forlengelse av arbeidstiden etter klokken ett natt, » er det uttrykk for at denne omstendighet helt eller delvis har innvirket på gruppens stemmegivning i saken. Den manglende overenskomst med personalet skyldtes Forbundets standpunkt til søknaden, noe gruppens medlemmer var helt på det rene med. De personalmessige problemer i saken var, som det fremgikk av vedkommende rådmanns tidligere innstillinger, et forhold som lå utenfor det formannskapet skulle ta standpunkt til eller legge vekt på i forbindelse med vurderingen av om søknaden skulle innvilges eller avslåes. Det er i denne forbindelse uten betydning hvorvidt det har vært tenkt på å fremme Forbundets interesser i saken.

Det har vært anført at meningen med protokolltilførselen har vært å gi uttrykk for at driftsmåten ved restauranten ikke hadde vært og ikke ville bli tilfredsstillende når virksomheten skulle drives uten den vanlige betjening. Lagmannsretten er enig med Georges i at kommunen må ha bevisbyrden for at meningen med protokolltilførselen er en annen enn den som fremgår av ordlyden. Spesielt overfor et forvaltningsorgan må man i slike tilfelle stille strenge krav til beviset. Det er under de

Side 739

foreliggende omstendigheter ikke tilstrekkelig å bygge bare på forklaringer avgitt flere år etter at avgjørelsen er truffet, det må eventuelt finnes støtte for oppfatningen også i andre forhold. Det er for så vidt vist til protokolltilførselens annet avsnitt, som hevdes det, gir uttrykk for at det var behovet for service overfor turistene som var begrunnelsen for gruppens standpunkt. Men denne delen av protokolltilførselen gjelder spørsmålet om forlengelse av åpningstiden for restaurantene i sin alminnelighet i turistsesongen, noe som skulle tilsagt at man hadde stilt seg positivt til den foreliggende søknad. Det er ikke holdepunkt for å forstå annet avsnitt som noen kritikk av den måte nattkafé-virksomheten ved Georges ble drevet på i 1957.

Skulle imidlertid - slik det hevdes - meningen med protokolltilførselen være å reise kritikk mot driften på grunnlag av mangelfull betjening, oppstår spørsmålet om vedtaket er ugyldig på et annet grunnlag.

Når den måten Georges drev sin nattkafé på i 1957 ble funnet å være utilfredsstillende for turistene, er bedømmelsen av dette ikke forsvarlig. Tredje vitne har således forklart at han har bygget på at betjeningen var for fåtallig i den tiden det er spørsmål om. Han har medgitt at han selv ikke har noen forutsetning for å kunne si hvor stor betjening restauranten måtte ha for å dekke behovet tilfredsstillende. Dessuten var han av den oppfatning at personalspørsmålet måtte være klart før det ble gitt dispensasjon fra lukningsvedtektene. Fjerde vitne har forklart at han ikke hadde noe kjennskap til restaurantdrift, men bygget på at driftsforholdene umulig kunne ha vært tilfredsstillende med den betjening det ble drevet med. Sjetten vitne hadde hørt av et medlem av Vinmonopolets tilsynsnemnd underhånden at driftsordningen ved Georges ikke skulle ha vært tilfredsstillende. Av denne grunn og fordi det var en klossete og unormal ordning at restaurantens direktør og to hovmestre foresto serveringen, fant han at søknaden ikke burde imøtekommes.

Ingen av disse vitnene hadde hørt om noen klage over forholdene ved restauranten og ingen av dem hadde foretatt nærmere undersøkelser for å kontrollere at det grunnlag de bygget sin avgjørelse på var riktig. Alle tre hørte til den delen av formannskapsgruppen som tok standpunkt til Georges's søknader uavhengig av det hensyn som var bestemmende for de organiserte avholdsfolk i gruppen.

Man er enig med byretten i at det her i vid utstrekning må være plass for samfunnsmessige vurderinger og at det er et saklig hensyn å kreve garantier med hensyn til service. Vurderingen av om det er og vil bli vist tilstrekkelig service må imidlertid være forankret i et riktig og forsvarlig grunnlag. I denne forbindelse viser man som byretten til at antall serveringspersonale etter gjeldende forskrifter om hoteller, restauranter m.v., fastsatt ved kgl. res. av 6/6 1958 §43, må være så stort at unødig ventetid for gjestene unngås. De av gruppens medlemmer som har vært vitner i saken, har ikke kunnet uttale seg om det for så vidt har vært noe å utsette på driftsordningen. På den annen side foreligger det fra sakkyndig hold opplysninger om at forholdene i enhver henseende har vært helt

tilfredsstillende.

Lagmannsretten finner således at Arbeiderpartiets formannskapsgruppe, slik det er kommet til uttrykk i protokolltilførselens første

Side 740

avsnitt, har latt sin stemmegivning bestemme blant annet av at det ikke var oppnådd enighet med det faste personale om forlengelse av arbeidstiden etter kl. ett natt. Dette må etter det opplyste i hvert fall ha vært avgjørende for de av medlemmene som ikke var organiserte avholdsfolk. Ved vurderingen av om driftsordningen ved nattkaféen i 1957 var tilfredsstillende servicemessig sett, har under enhver omstendighet de tre av gruppens medlemmer, hvis forklaring om dette punkt er gjengitt ovenfor, bygget på et mangelfullt og utilstrekkelig grunnlag. Da gruppens samtlige stemmer var nødvendig for å bestemme resultatet, må formannskapsvedtakene vedrørende Georges's søknader for 1958 ansees som ugyldige, idet man etter de foreliggende opplysninger finner at det er tilveiebragt en tilstrekkelig formodning for at også formannskapsvedtaket av 30/1 1958 må ansees å være beheftet med de samme feil som vedtaket av 3/7 1958.

På tilsvarende måte som i det tilfelle som forelå for Høyesterett i Rt-1933-548 flg., må Georges ha et rettsbeskyttet krav på at den myndighetsutøvelse som formannskapet øver i forbindelse med bevillinger eller dispensasjoner, blir utøvet på helt saklig grunnlag uten at utenforliggende hensyn virker inn og at det faktum som vurderingen hviler på i enhver henseende er fullstendig og korrekt. Når denne rett er krenket og avgjørelsen er kjent ugyldig, må følgen bli rett til å kreve erstatning av kommunen for den skade som derved er påført.

Når det gjelder spørsmålet om skade er påført, finner man det overveiende sannsynlig at Georges, hvis tillatelse til utvidet åpningstid var innvilget for sommeren 1958, ville ha kunnet gjennomført nattkafévirksomheten på samme måte som i 1957. Selv om direktøren som vitne uttalte at han hadde liten lyst til å gå på igjen, er det ikke holdepunkt for å anta at han i tilfelle ville ha motsatt seg det.

Kommunen bygger for lagmannsretten ikke noe på at søknadene for 1958, etter at de var avslått av formannskapet, ikke ble begjært innbragt for bystyret. Derimot er påstanden om at et eventuelt erstatningskrav må være bortfalt ved passivitet opprettholdt. Av de forskjellige søknader fremgikk det tydelig at Georges's økonomiske stilling var svak og at vanlig drift i sommermånedene hvert år bragte et relativt stort underskudd. I søknaden av 24/5 1958 anføres det således at « det vil være meget kjedelig for bedriften om den også i år skal rammes av det betydelige økonomiske tap som en sommersesong uten utvidet åpningstid alltid vil innebære. » På grunnlag av dette måtte kommunen ha vært forberedt på at erstatningskrav kunne bli reist såfremt det var grunnlag for dette i erstatningsbetingende forhold fra bevillingsmyndighetenes side i forbindelse med behandling av søknadene. Georges må høres med at årsaken til at kravet ikke ble reist før i 1960 var arbeidet med avvikling av selskapet. Under disse omstendigheter finner man at passivitetsinnsigelsen ikke kan føre frem.

Når det gjelder erstatningens omfang er det bare den adekvate følge av det erstatningsbetingende forhold som skal dekkes. Det er ikke holdepunkt for å anta at restaurantens avvikling er en følge av at nattkafédrift ble nektet. Av denne grunn vil det tap som Georges eventuelt måtte ha lidt ved at selskapet ble avviklet falle utenfor. Det blir da bare spørsmål om erstatning for det tap Georges er påført ved minsket

Side 741

omsetning. Dette tap må ansettes skjønnsmessig på grunnlag av hva man må anta at restauranten har tapt i omsetning ved ikke å ha kunnet drive nattkafé i sommermånedene 1958 og hva den må antas å ville ha hatt i fortjeneste av denne omsetning. Oppgaver over omsetning m.v. foreligger ikke for perioder som svarer til den tid det var spørsmål om å drive nattkafé. Man finner imidlertid å kunne gå ut fra oppgaver for tidsrommet juli-august som representative i denne forbindelse. Gjennomsnittet av totalomsetningen i juli-august for årene 1952-1955 og 1956 og 1958 var kr. 101 284,-. Omsetningen har vist stigende tendens i 1953-1954 og 1956 og 1958. For 1957 var omsetningen kr. 253 668,-. Man har ikke holdepunkt for å kunne fastsette fortjenesten til en bestemt prosent av omsetningen. Det antas imidlertid at man kan finne noen veiledning i regnskapsutdragene for sommermånedene mai-august. Gjennomsnittsnettoen for denne periode i tiden 1952-1956 og 1958

var kr. v 7 430,- eksklusive renter og vedlikehold. Det tilsvarende tall for 1957 var kr. + 21 422,-. På grunnlag herav og øvrige opplysninger som foreligger finner man å kunne fastsette erstatningen til kr. 30 000,- heri inkludert renter fra saksanlegget til lagmannsrettens dom.

Soren skriver Apenes vil i tillegg til flertallets bemerkninger få anføre:

Det vil etter min mening også være en vesentlig feil ved formannskapsbehandlingen om den motivering som tilsynelatende ligger til grunn for en stemmegivning ikke dekker den virkelige oppfatning hos den eller de som avgir stemmer.

Riktignok har et formannskapsmedlem ingen plikt til å begrunne sin stemmegivning. Når man som her imidlertid ønsker å gjøre det, er det en direkte feil når ordene dekker noe annet enn den egentlige mening. Det vil bl.a. få betydning for de øvrige formannskapsmedlemmers håndtering av saken. Hadde meningen vært som ordlyden tilsa kun å hentyde til en manglende overenskomst, var dette et moment som neppe kunne utdypes nærmere under debatten. Gjaldt det imidlertid slik som anført en kritikk av den prøvedrift som hadde funnet sted, ville vel dette naturlig ha fremkalt ønske om en nærmere begrunnelse, eventuelt undersøkelser. Det må her erindres at det i vedkommende rådmanns innstilling og i de dokumenter som lå til grunn for hele sakens behandling i formannskapet ikke forelå noe materiale som kunne gi begrunnelse for en slik kritikk.

Lagdommer Rikheim er med hensyn til Georges's krav på erstatning som følge av avslaget på søknaden for året 1958 kommet til samme resultat som byretten og tiltrer for så vidt i alt vesentlig dennes begrunnelse.

Det som det pekes på i første avsnitt av protokolltilførselen av 3/7 1958, og som ikke kan sies å være uten tilknytning til serveringsforholdene, var det faktum at søkerne ikke var blitt enige med sitt faste personale om en forlengelse av arbeidstiden ut over klokken ett natt. For Georges's vedkommende må dette sees på bakgrunn av at dispensasjonen i 1957 fra lukningsbestemmelsene bare var gitt som en forsøksordning og i henhold til en søknad hvor det bl.a. ble anført: « Det er hensikten å sørge for en i sosial henseende betryggende ordning for personalet gjennom begrensning av arbeidstiden i den tid restauranten måtte få

Side 742

tillatelse til å drive med utvidet åpningstid. Det vil bli unngått at personalet får nattarbeid to dager i trekk, idet selskapet vil sørge for en turnordning. Men vil videre garantere personalet en tilfredsstillende minsteinntekt pr. døgn. Så snart Oslo formannskaps tillatelse til utvidet åpningstid foreligger, vil det bli opptatt forhandlinger gjennom Norsk Arbeidsgiverforening med Norsk Hotell- og Restaurantarbeiderforbund om tilrettelegging av betryggende arbeidstids- og lønnsforhold for det personale som berøres. »

Det ligger nær å anta at når tillatelsen i 1957 ble gitt som en forsøksordning har forutsetningen vært at Georges fikk ordnet seg med sitt faste serverings- og kjøkkenpersonale slik at dette kunne delta i nødvendig utstrekning i nattkafévirkksomheten, særlig i betraktning av at Georges i alle år hadde fremholdt at en slik ordning ville være avgjørende for at selskapet i det hele tatt kunne drive nattkafé. At den ordning som ble gjennomført i 1957 ikke stemte med disse forutsetninger synes klart, selv om det altså lyktes å gjennomføre driften uten klager.

Ved sin behandling av søknadene for 1958 var formannskapet klar over at Georges også dette år i tilfelle kom til å drive nattkaféen med samme innskrenkede personale som i 1957, slik at serveringen i tiden fra kl. 1 til kl. 4 ville bli besørget av direktøren og de to hovmestrene, mens det vanlige personale deltok fra kl. 11 til kl. 1, dvs. i den for nattkaféen stille tid. Videre var det helt på det rene hvor mange gjester restauranten hadde plass til. Noen grunn til å innhente ytterligere opplysninger enn dem som således forelå var det, så vidt skjønnes, ikke.

Jeg er enig med byretten i at det under disse omstendigheter ikke kan sies at formannskapsmedlemmene har bygget på faktiske forhold som er påvist å være uriktige eller at de har foretatt en uforsvarlig vurdering når de fant at det vanskelig kunne bli tilfredsstillende service med den ekstraordinære betjeningsordning som Georges hadde i 1957. Det er i denne forbindelse grunn til å nevne at advokat Borge i brevet av 18/6 1957 til fru Bodil Holter sier: « Serveringen etter kl. 1 natt kommer til å bli en meget hård påkjenning for Patterson og hans to hovmestrene. » Selv har direktør Patterson som vitne under ankeforhandlingen forklart at arbeidet var anstrengende og at han

etter å ha vært med i 1957 ikke hadde lyst til å gå på igjen. Det er videre opplyst at Bristol ved sin drift av nattkafé i 1961 hadde 7 personer i tjeneste i de samme lokaler som Georges brukte i 1957. - -

-
Side 743

Sist oppdatert 20. oktober 2005